

REPUBLICA MOLDOVA
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

PCC- 01/56

Chișinău, 03 februarie 2023

Domnului Igor GROSU,
Președinte al Parlamentului

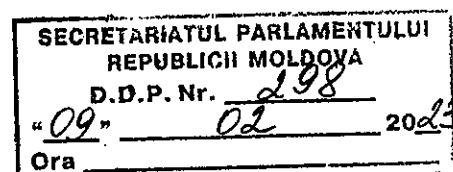
Stimate domn,

În conformitate cu prevederile legislației în vigoare, Curtea Constituțională prezintă anual autorităților competente de a numi judecători rapoarte privind exercitarea jurisdicției (art. 10 din Legea 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, art. 80 din Legea 502/1995 privind Codul jurisdicției constituționale).

În acest context, Curtea Constituțională Vă prezintă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2022, aprobat prin Hotărârea Curții nr. 1 din 5 ianuarie 2023.

Cu respect,

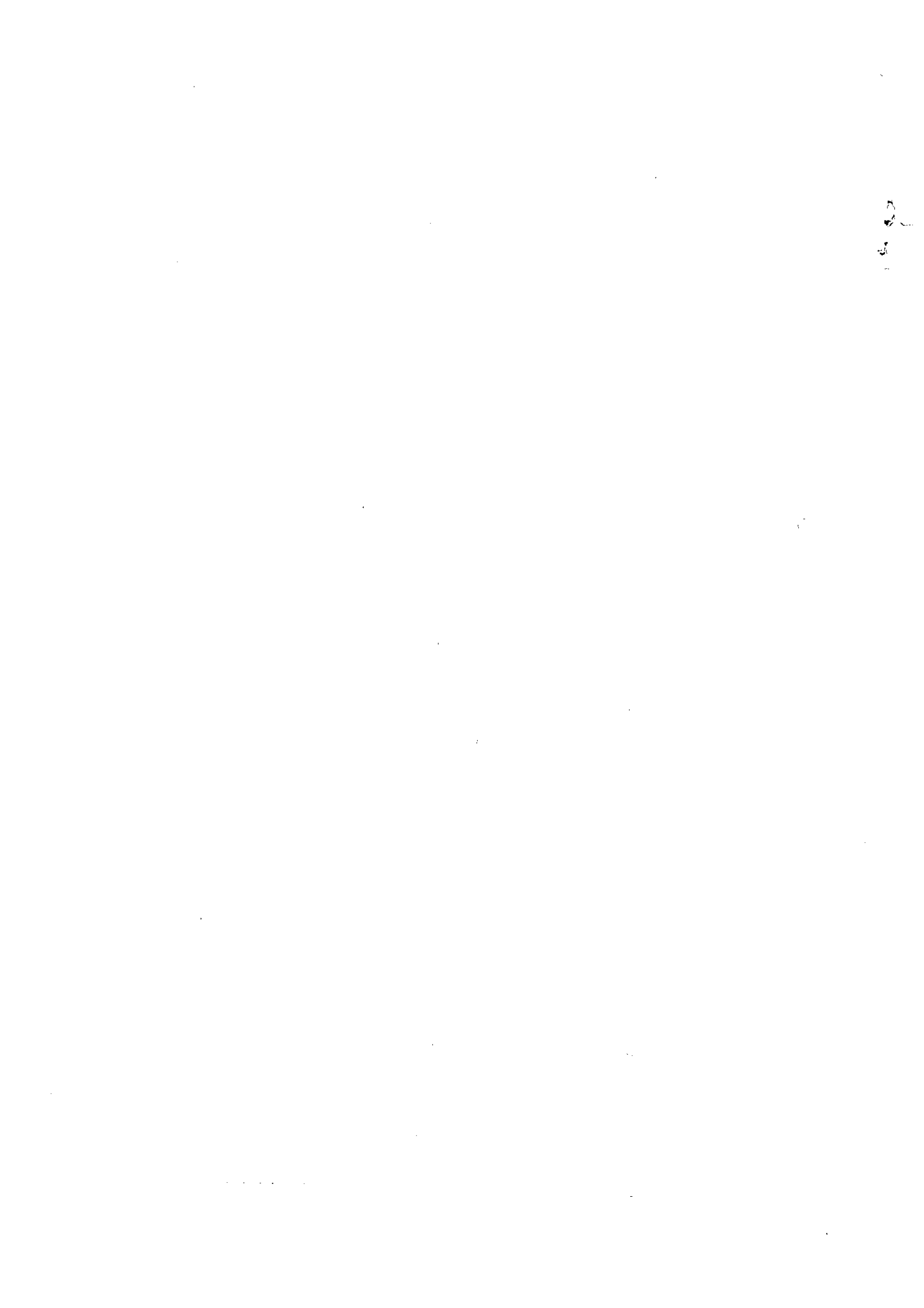
Domnica MANOLE
Președintele Curții Constituționale

Adresa poștală:
str. Al. Lăpușneanu nr. 28
MD 2004, Chișinău

Telefon: (373 22) 25-37-08
(373 22) 25-37-20

Fax: (373 22) 25-37-46
E.mail: secretariat@constcourt.md

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

**cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea
jurisdicției constituționale în anul 2022**

CHIȘINĂU

5 ianuarie 2023

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

nei Domnica MANOLE, Președinte,
dlui Nicolae ROȘCA,
nei Liuba ȘOVA,
dlui Serghei ȚURCAN,
dlui Vladimir ȚURCAN, judecători,
cu participarea nei Elena Tentiuc, șef al Secretariatului Curții,

examinând în ședință plenară Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2022,

având în vedere prevederile articolului 26 din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, articolului 61 alin. (1) și articolului 62 lit. f) din Codul jurisdicției constituționale nr.502 din 16 iunie 1995,

în baza articolului 10 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, articolului 5 lit. i) și articolului 80 din Codul jurisdicției constituționale,

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2022, conform anexei.
2. Prezenta hotărâre se publică în „Monitorul Oficial al Republicii Moldova”.

Președinte

Domnica MANOLE

*Chișinău, 5 ianuarie 2023,
HCC nr. 1*

**RAPORT
privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2022**

A. Statutul și atribuțiile Curții Constituționale

Statutul Curții Constituționale, unică autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, autonomă și independentă față de puterile legislativă, executivă și judecătorească, este consacrat de Constituție, care stabilește, concomitent, principiile și principalele atribuții funcționale ale Curții. Statutul Curții Constituționale este determinat de rolul său primordial de a asigura respectarea valorilor statului de drept: garantarea supremației Constituției, asigurarea realizării principiului separației puterilor în stat, asigurarea responsabilității statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Aceste funcții majore sunt realizate prin intermediul instrumentelor garantate de Constituție.

Atribuțiile constituționale, prevăzute de art. 135 din Constituție, sunt dezvoltate în Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995, care reglementează, *inter alia*, procedura de examinare a sesizărilor, modul de alegere a judecătorilor Curții Constituționale și a Președintelui Curții, atribuțiile, drepturile și responsabilitățile acestora. Astfel, în temeiul prevederilor constituționale, Curtea Constituțională:

- a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
- b) interpretează Constituția;
- c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
- d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
- e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaților și al Președintelui Republicii Moldova;
- f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova, interimatul funcției de Președinte, imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
- g) rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice;
- h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

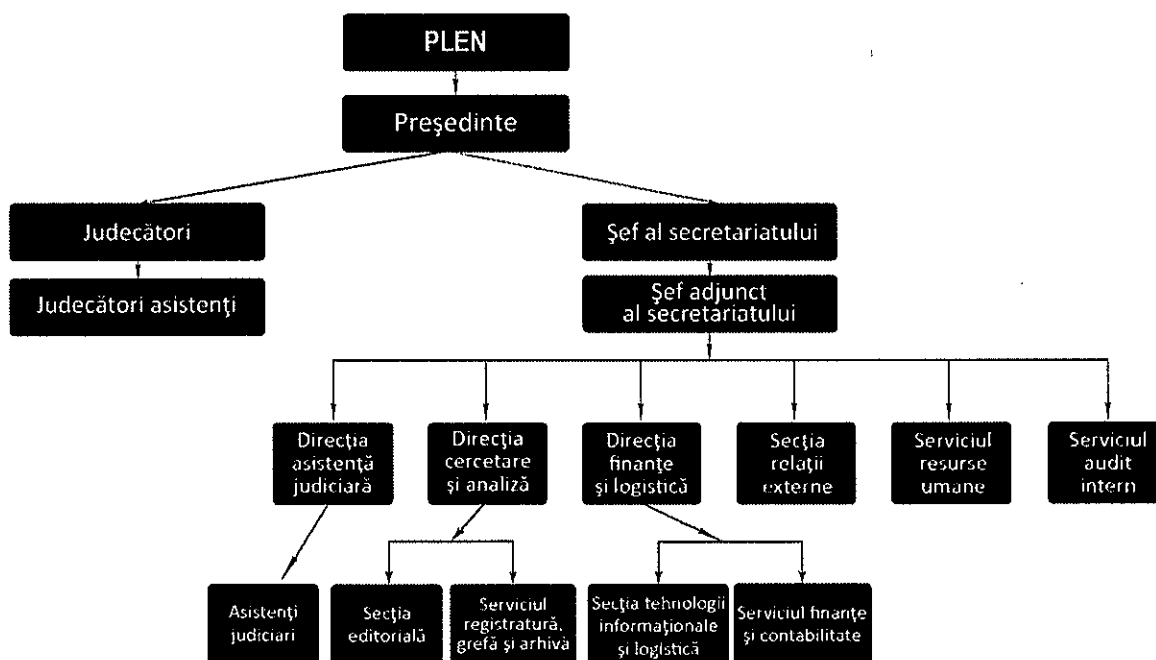
B. Judecătorii Curții Constituționale

Potrivit articolului 136 din Constituție, Curtea Constituțională este compusă din șase judecători, numiți pentru un mandat de șase ani. Ca urmare a decesului, la 27 ianuarie 2021, a domnului Eduard Ababei, judecător constituțional, Plenul Curții Constituționale a funcționat în următoarea componență:

dna Domnica MANOLE, *Președinte*,
dl Nicolae ROȘCA,
dna Liuba ȘOVA,
dl Serghei ȚURCAN,
dl Vladimir ȚURCAN, *judecători*.

C. Structura organizatorică

Curtea Constituțională și-a desfășurat activitatea având la bază structura organizatorică aprobată prin Decizia nr. 9 din 23 martie 2018.

D. Sesizarea Curții

Curtea Constituțională își exercită atribuțiile la sesizarea subiecților abilitați cu acest drept. Legislația Republicii Moldova nu conferă Curții competența de a exercita jurisdicția constituțională din oficiu. Astfel, conform art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, cuprinzând modificările operate prin *Legea nr. 99 din 11.06.2020*, și art. 38 alin. (1) din Codul jurisdicției constituționale, dreptul de sesizare al Curții Constituționale îl au:

- a) Președintele Republicii Moldova;
- b) Guvernul;
- c) ministrul justiției;
- d) judecătorii/completurile de judecată din cadrul Curții Supreme de Justiție, al curților de apel și al judecătoriilor;
- d¹) Consiliul Superior al Magistraturii;
- f) Procurorul General;
- g) deputatul în Parlament;
- h) fracțiunea parlamentară;
- i) Avocatul Poporului;
- i¹) Avocatul Poporului pentru drepturile copilului;
- j) consiliile unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi sau al doilea, Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri) – în cazurile de supunere controlului constituționalității a legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor, ordonanțelor și a dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, care nu corespund art.109 și, respectiv, art.111 din Constituția Republicii Moldova.

Sesizările înaintate de subiecții cu drept de sesizare trebuie să fie motivate și să corespundă cerințelor de formă și de conținut prevăzute de art. 39 din Codul jurisdicției constituționale.

TITLUL II. ACTIVITATEA JURISDICȚIONALĂ

A. Aprecierea Curții dedusă din hotărârile pronunțate

Pe parcursul anului 2022, Curtea a pronunțat 21 de hotărâri, contribuind astfel la formarea jurisprudenței constituționale, fiind analizate următoarele domenii.

1. CUANTUMUL COMPENSAȚIEI PENTRU SERVICIILE DE TRANSPORT ACORDATE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI ACCENTUATE ÎN FUNCȚIE DE LOCUL DE TRAI

Pe 24 februarie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 3 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolul 49 alin. (4) din Legea nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și a punctelor 9 și 10 din Regulamentul

cu privire la modul de stabilire și plată a compensației pentru serviciile de transport, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1413 din 27 decembrie 2016¹.

Articolul 49 alin. (4) din Legea nr. 60 din 30 martie 2012 (în redactarea Legii nr. 146 din 23 iunie 2016) prevede că modul de acordare și mărimea compensației pentru serviciile de transport diferă în funcție de categoria beneficiarilor și de locul de trai (raioane/municipii) și se stabilesc de către Guvern. Astfel, prin Hotărârea nr. 1413 din 27 decembrie 2016, Guvernul a stabilit o creștere etapizată a compensației respective pentru persoanele cu dizabilități accentuate pentru anii 2021 și 2022 în funcție de locul de trai. Așadar, în prezent, în raioane mărimea compensației pentru un trimestru este de 124,5 lei, în municipiul Bălți – 157,5 lei și în municipiul Chișinău – 180 lei. De asemenea, această compensație va fi echivalată pentru toți beneficiarii ei începând cu 1 ianuarie 2023, fiind de 180 lei.

În acest context, Curtea a reținut că compensațiile în discuție fac parte din sistemul general al asigurărilor sociale. Persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Curtea a observat că deși persoanele cu dizabilități accentuate se află în situații egale, ele beneficiază de compensații în mărime diferită. Criteriul care delimitează aceste trei categorii este locul de trai. Așadar, prevederile contestate stabilesc un tratament diferențiat pe criteriul locului de trai și fac incidente articolele 16, 47 și 51 din Constituție.

Analizând scopul și obiectivele prevederilor contestate, Curtea a reținut că în nota informativă la proiectul de lege nr. 146/2016 de modificare a Legii nr. 60/2012 nu se regăsește niciun argument cu privire la acordarea compensației pentru serviciile de transport în funcție de locul de trai al beneficiarilor acestei compensații (raioane, municipiile Bălți și Chișinău).

În opiniile prezentate Curții, Parlamentul și Guvernul au menționat că costurile serviciilor de transport în raioane și în municipii diferă și că mărimea compensațiilor pentru serviciile de transport este condiționată de mijloacele financiare disponibile în bugetul de stat.

Cu privire la costurile serviciilor de transport în raioane/municipii, Curtea a admis că compensația în discuție poate fi diferențiată în funcție de locul de trai, având la bază un studiu de specialitate. Totuși, în acest caz, lipsește un studiu efectuat de către autorități care să demonstreze cuantumul compensației stabilite de Guvern în funcție de costurile serviciilor de transport în fiecare raion/municipiu și de serviciile sociale amplasate în fiecare raion/municipiu. Din acest motiv, Guvernul nu a demonstrat că diferența constatată este bazată pe factori economici.

Sub acest aspect, Curtea și-a imaginat o situație în care persoana cu dizabilitate accentuată dintr-un sat ar suporta cheltuieli suplimentare de transport pentru a se deplasa în centrul raional pentru a beneficia de servicii sociale care nu sunt disponibile în acel sat (e.g. pentru servicii medicale specializate disponibile în raioane sau municipii). Pe de altă parte, persoana cu dizabilitate accentuată care locuiește în municipiul Chișinău beneficiază de o varietate mai mare de servicii sociale (spitale, farmacii, universități ș.a.) și suportă costuri mai mici pentru a se deplasa cu transportul public.

¹ Hotărârea nr. 3 din 24.02.2022 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolul 49 alin. (4) din Legea nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și a punctelor 9 și 10 din Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a compensației pentru serviciile de transport, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1413 din 27 decembrie 2016

Cu privire la mijloacele bugetare disponibile, Curtea a reiterat că insuficiența declarată a resurselor bugetare nu reprezintă un considerent obiectiv și rezonabil pentru restrângerea exercițiului drepturilor constituționale (HCC nr. 6 din 10 martie 2020, § 82).

Așadar, Curtea a reținut că cuantumul diferențiat al compensației pentru serviciile de transport acordat persoanelor cu dizabilități accentuate (bazat pe criteriul locului de trai) nu urmărește niciun scop legitim prevăzut de articolul 54 alin. (2) din Constituție. Având în vedere această concluzie, tratamentul diferențiat nu a fost justificat în mod obiectiv și rezonabil. Prin urmare, prevederile contestate sunt neconstituționale.

Totodată, până la modificarea prevederilor menționate mai sus de către Parlament și Guvern, Curtea a instituit o soluție provizorie, potrivit căreia persoanele cu dizabilități accentuate li se va achita trimestrial compensația pentru serviciile de transport în mărime de 180 lei.

Curtea a emis o Adresă pentru Parlament și Guvern în vederea reglementării cuantumului compensației pentru serviciile de transport acordat persoanelor cu dizabilități accentuate în conformitate cu raționamentele acestei hotărâri.

2. STABILIREA UNEI OBLIGAȚII GENERALE DE ACHITARE A SERVICIILOR DE ÎNCĂLZIRE ÎN CAZUL APARTAMENTELOR DECONECTATE DE LA SISTEMUL CENTRALIZAT DE ÎNCĂLZIRE, FĂRĂ A LUA ÎN CONSIDERARE CIRCUMSTANȚELE SPECIFICE ALE FIECĂRUI CAZ PARTICULAR

Pe 3 martie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 4 pentru controlul constituționalității articolului 42 alin. (12) din Legea nr. 92 din 29 mai 2014 cu privire la energia termică și promovarea cogenerării și a punctelor 8, 8¹, 8², 8³, 8⁴, 8⁵ și 8⁶ din Anexa nr. 7 la Regulamentul cu privire la modul de prestare și achitare a serviciilor locative, comunale și necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor și condițiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire și alimentare cu apă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002².

Curtea a notat că dispozițiile articolului 46 din Constituție obligă statul și ceilalți titulari ai puterii publice să respecte proprietatea și să se abțină de la orice acțiune ce ar aduce atingere acestui drept.

Curtea a reținut că dreptul de proprietate poate fi supus restrângerilor, cu condiția respectării rigorilor instituite de articolul 54 alin. (2) din Constituție. În acest sens, Curtea a analizat, prin efectuarea testului legalității și a testului proporționalității, dacă restrângerea este prevăzută de lege, dacă urmărește unul sau mai multe dintre scopurile legitime prevăzute în Constituție, dacă realizează, odată implementată, unul din aceste scopuri și dacă a fost asigurat un echilibru corect între interesele concurente.

(a) Dacă măsura contestată este „prevăzută de lege”

Curtea a constatat că normele contestate sunt accesibile pentru destinatari, deoarece Regulamentul care conține prevederile contestate a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului

² Hotărârea nr. 4 din 03.03.2022 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 92 din 29 mai 2014 cu privire la energia termică și promovarea cogenerării și din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002

nr.191 din 19 februarie 2002, care a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 29-31 din 28 februarie 2002 (redacția inițială), și în Monitorul Oficial nr. 156-159 din 23 septembrie 2011 (în redacția Hotărârii Guvernului nr. 707 din 20 septembrie 2011).

Cu privire la previzibilitatea normelor contestate, Curtea a observat că, deși obligația achitării taxei pentru încălzire în cazul deconectării integrale sau parțiale de la sistemul centralizat era stabilită într-un quantum mai mic începând cu data de 19 februarie 2002 prin Hotărârea Guvernului nr. 191, proprietarii nu au putut anticipa cu o certitudine rezonabilă că plata pentru încălzire va crește substanțial, fără vreo justificare rezonabilă din partea autorităților, de la 5% până la 20% din suma achitată de către cei conectați la încălzirea centralizată (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Strezovski și alții v. Macedonia de Nord*, 27 februarie 2020, § 78). Curtea a subliniat că incertitudinea – fie ea legislativă, administrativă sau care se naște din practicile autorităților – reprezintă un factor care trebuie avut în vedere la analiza conduitei statului de la etapa stabilirii echilibrului corect dintre interesele concurente (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Strezovski și alții v. Macedonia de Nord*, § 77).

(b) Dacă măsura urmărește „un scop legitim în interesul general” și dacă există o legătură rațională între măsura prevăzută de dispozițiile contestate și scopul legitim urmărit

Măsurile concepute să controleze folosirea proprietății pot fi considerate justificate doar dacă se demonstrează, *inter alia*, că sunt conforme cu interesul general.

Un interes general urmărit de autorități la introducerea măsurilor contestate îl reprezintă asigurarea locuințelor cu încălzire sigură și eficientă.

De asemenea, limitarea exercițiului dreptului de proprietate mai poate avea loc pentru protecția drepturilor și a libertăților altor persoane. În acest caz, se mai poate susține că un alt scop urmărit constă în protecția dreptului de proprietate al celorlalți locatari, prin împărțirea sarcinilor financiare legate de încălzirea centralizată a blocurilor rezidențiale și a spațiilor comune (e.g. subsoluri, etaje tehnice, holuri etc.), dacă acestea există și sunt încălzite.

Prin urmare, Curtea a reținut că scopurile pe care legislatorul le urmărește prin măsurile în discuție pot fi subsumate scopurilor legitime generale ale bunăstării economice și protecției drepturilor altora, prevăzute de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

În acest sens, măsurile impuse de punctele 8, 8¹, 8², 8³, 8⁴ și 8⁶ din Anexa nr. 7 la Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002 au o legătură rațională cu scopurile legitime urmărite.

(c) Dacă a fost respectat principiul „echilibrului corect”

Categoria de persoane care pot pretinde că sunt victime ale aplicării prevederilor normative contestate sunt persoane care locuiesc în clădiri rezidențiale conectate la sistemul centralizat de încălzire, ale căror apartamente au fost deconectate de la sistem. Unele apartamente pot fi deconectate de la sistem înainte de intrarea în vigoare a prevederilor contestate, altele după. În cazul în care, la momentul deconectării, nu erau încă în vigoare reglementări care să impună plata unei cote atât de mari pentru încălzire, persoanele care au în proprietate apartamente deconectate în asemenea condiții nu puteau anticipa cu o certitudine rezonabilă că se vor confrunța în viitor cu condiția majorării substanțiale a plăților.

În acest sens, Curtea a notat că **normele contestate stabilesc o obligație generală de achitare a serviciilor de încălzire în cazul apartamentelor deconectate de la sistemul centralizat de încălzire, fără a lua în considerare circumstanțele specifice ale fiecărui caz particular, cum ar fi, e.g.:**

- căldura de care beneficiază, în mod efectiv, un apartament deconectat integral sau parțial;
- căldura de care beneficiază, în mod efectiv, celelalte apartamente conectate, existând riscul ca acestea să fie dotate cu mai multe calorifere decât numărul standard, însă plățind o sumă fixă;
- faptul că un apartament deconectat poate fi situat la parterul unui bloc rezidențial – deci poate să nu beneficieze de aceeași căldură ca alte apartamente deconectate situate la etaje superioare;
- faptul că un apartament deconectat poate fi situat în extremitatea unui bloc rezidențial și că, astfel, nu beneficiază de aceeași căldură „indirectă”, pentru că nu se învecinează cu alte apartamente;
- faptul că unele apartamente deconectate au sisteme proprii de încălzire și că nu se poate afirma, astfel, că aceste apartamente sunt doar consumatoare „indirecte” de căldură;
- faptul că unele clădiri nu dispun de etaj tehnic, de subsol ș.a.

În cauza *Strezovski și alții v. Macedonia de Nord*, § 87, Curtea Europeană a notat inexistența unei evaluări obiective a utilizării indirecte a încălzirii în fiecare caz particular și eșecul de a asigura un echilibru corect între interesele concurente. Cauza în discuție privea plata lunară impusă de stat care trebuia efectuată, către furnizori privați, de proprietarii de apartamente deconectate de la sistemul de încălzire de district. Curtea Europeană a reținut că statul reclamat trebuia să se asigure că măsura contestată nu impunea o sarcină excesivă și nu le permitea furnizorilor de căldură privați să beneficieze de un profit eventual nejustificat. Curtea Europeană a subliniat lipsa unor garanții procedurale suficiente la aplicarea normelor privind plata taxei stabilite pentru încălzire de către tribunalele naționale. Curtea Europeană a considerat că în procedurile în discuție era necesar ca faptele contestate de reclamantși să fie stabilite de o manieră precisă prin verificarea argumentelor lor referitoare la nivelul căldurii districtuale furnizate în clădire despre care se spunea că unitățile lor ar fi utilizat-o. Doar după o verificare a tuturor factorilor relevanți ar fi fost posibil pentru autoritățile naționale să facă o evaluare obiectivă a utilizării „indirecte” a căldurii în fiecare caz individual.

Curtea a observat că modul în care sunt redactate prevederile punctelor 8, 8¹, 8², 8³, 8⁴ și 8⁶ din Anexa nr. 7 la Regulamentul cu privire la modul de prestare și achitare a serviciilor locative, comunale și necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor și condițiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire și alimentare cu apă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002, nu permite efectuarea unor calcule mai precise, raportate la situația concretă a fiecărui apartament deconectat de la sistemul centralizat de încălzire. Astfel, instanțele judecătorești sunt obligate să aplice *tale quale* prevederile normative contestate, fără a verifica factorii relevanți și fără a evalua obiectiv utilizarea „indirectă” a căldurii de fiecare apartament deconectat. Această situație juridică este contrară considerentelor hotărârii *Strezovski și alții v. Macedonia de Nord*, § 88, în care Curtea Europeană a reținut că, din motive similare, statul macedonean a eșuat, în pofida marjei sale de apreciere, să asigure echilibrul corect cerut între interesele în discuție și a eșuat să depună

eforturi pentru a asigura o protecție adecvată a dreptului de proprietate al reclamanților în contextul procedurilor în discuție, care presupuneau o ingerință esențială din partea statului în exercițiul acestui drept.

Stabilirea unei plăți generale pentru consumul energiei termice în blocurile locative în cazul apartamentelor deconectate de la sistemul centralizat de încălzire, fără a se ține cont de circumstanțele fiecărui caz particular, afectează în mod nejustificat dreptul garantat de articolul 46 din Constituție al proprietarilor apartamentelor deconectate.

În acest sens, Curtea a reținut că trebuie să fie posibilă evaluarea de la caz la caz a circumstanțelor fiecărui apartament *deconectat* integral sau parțial de la sistemul centralizat și stabilirea unei taxe care depinde de aceste circumstanțe, nu de o valoare fixă. Plata pentru încălzire repartizată unui bloc rezidențial trebuie să aibă în vedere situația particulară a apartamentelor *conectate*, având în vedere posibilitatea proprietarilor de a consuma mai multă căldură, *e.g.* prin creșterea numărului de secțiuni de calorifere. Parlamentul sau Guvernul trebuie să elimine măsurile generale și să le permită autorităților cu competențe în domeniu să facă o evaluare obiectivă a utilizării „indirecte” a căldurii în fiecare caz individual, evaluare care să poată fi contestată în fața instanțelor judecătorești, în eventualitatea unui litigiu.

Totodată, Curtea a admis că obligația de achitare pentru energia termică poate fi justificată în unele situații și în cazul apartamentelor deconectate. Acesta este cazul spațiilor comune din blocurile locative, cheltuielile pentru încălzirea acestora trebuie suportate de toți locatarii, în lumina obligației de asigurare a bunei vecinătăți și a scopului legitim al împărțirii sarcinilor financiare.

Având în vedere cele menționate, Curtea a constatat că prevederile contestate nu asigură un echilibru corect între interesele concurente, iar dreptul de proprietate al persoanelor vizate este încălcat. În aceste condiții, Curtea a emis o Adresă Parlamentului și Guvernului, în vederea modificării legislației în conformitate cu raționamentele acestei hotărâri.

Cu privire la executarea hotărârii

Curtea a constatat că aplicarea imediată a acestei hotărâri ar permite o repartizare dezechilibrată a plăților, inclusiv pentru spațiile comune, în cazurile de deconectare integrală sau parțială de la sistemul centralizat de încălzire. Din acest motiv, pentru a evita producerea consecințelor menționate, Curtea a considerat necesar să amâne efectele acestei hotărâri începând cu data de 1 mai 2022. În același timp, pentru a da efect acestei Hotărâri în cauza în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, Curtea a considerat rezonabil ca aceasta să producă efecte imediate pentru autorii sesizării nr. 122g/2021.

3. TEMEIURILE DE CONTESTARE A ÎNCHEIERII PRIVIND INTENTAREA PROCEDURII DE EXECUTARE

Pe 3 martie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 5 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 60 alin. (4) din Codul de executare³.

Curtea a observat că, potrivit prevederilor contestate, debitorul nu are dreptul de a contesta încheierea privind intentarea procedurii de executare în cazurile în care documentul nu este de

³ Hotărârea nr. 5 din 03.03.2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 60 alin. (4) din Codul de executare

competența executorului judecătoresc; documentul executoriu nu este întocmit în conformitate cu prevederile articolului 14 din Codul de executare; documentul este înaintat de persoana care nu are împuternicirile respective (articolul 61 alin. (1) lit. a), c) și d) din Codul de executare). Aceste prevederi instituie o interdicție absolută, insensibilă la particularitățile unor cazuri, și afectează drepturile debitorului, prevăzute de articolele 20, 26 și 46 din Constituție.

Pentru a se încadra în limitele admisibile ale restrângerii exercițiului acestor drepturi, interdicția în discuție trebuie să urmărească cel puțin unul dintre scopurile legitime prevăzute de articolul 54 din Constituție. Curtea a admis că scopul legitim al interdicției este protejarea dreptului creditorilor la realizarea, în termen rezonabil, a drepturilor lor recunoscute printr-un document executoriu prezentat spre executare.

Totuși, prin instituirea interdicției absolute, prevederile articolului 60 alin. (4) din Codul de executare acordă o pondere abstractă mai mare interesului legitim al asigurării celerității procedurii de executare și, în consecință, interesului creditorului.

Curtea a observat că una dintre omisiunile contestate din articolul 60 alin. (4) din Codul de executare este cazul reglementat la articolul 61 alin. (1) lit. a) din Cod, potrivit căruia executorul judecătoresc trebuie să refuze intentarea procedurii de executare dacă documentul executoriu nu este de competența sa. Curtea a notat că executorul judecătoresc poate întreprinde acțiuni de executare doar în circumscripția camerei teritoriale a executorilor judecătorești în care biroul său își are sediul.

Curtea a admis că în cazul intentării unei eventuale proceduri de executare cu încălcarea competenței teritoriale, executorul judecătoresc se poate deplasa la locul aflării bunurilor debitorului care nu se află în circumscripția camerei teritoriale a executorului judecătoresc în care biroul acestuia își are sediul său. Acest fapt va determina suportarea de către debitor a cheltuielilor suplimentare pentru transportarea bunurilor sale și, prin urmare, va presupune existența unei sarcini patrimoniale mai mari pentru debitor, în comparație cu cazul în care executorul va respecta dispozițiile articolului 61 alin. (1) lit. a) din Cod.

Curtea a observat că, în lipsa strămutării de către executor a procedurii de executare, potrivit articolului 32 alin. (1) lit. b) din Codul de executare, contestarea încheierii este imposibilă. Curtea a considerat că această interdicție reprezintă o negare a drepturilor debitorului de acces liber la justiție, la apărare și la proprietate.

Curtea a subliniat că una dintre omisiunile de a contesta încheierea de intentare a procedurii de executare este în cazul emiterii acesteia pe baza unui document executoriu întocmit cu încălcarea dispozițiilor articolului 14 din Codul de executare. Potrivit articolului 15 alin. (1) din Cod, pentru intentarea procedurii de executare creditorul trebuie să prezinte documentul executoriu executorului judecătoresc. Acest document trebuie întocmit în conformitate cu condițiile de formă și de conținut stabilite expres de legislator în articolul 14 din Cod.

Curtea a notat că, în eventualitatea în care documentul executoriu nu conține datele de identificare a debitorului (numele, prenumele și data nașterii, domiciliul și datele bancare în cazul persoanei fizice), executorul judecătoresc nu-l va anunța pe debitor despre intentarea procedurii de executare, despre posibilitatea executării benevole a documentului executoriu și despre posibilitatea încheierii unei tranzacții cu debitorul (articolele 60 și 62 din Cod). În eventualitatea în care debitorul execută benevol titlul executoriu, atunci debitorul va achita doar plata taxei de intentare și de arhivare a dosarului de executare, nefiind necesară achitarea

onorariului executorului judecătoresc și a spezelor procedurii de executare (articolul 60 alin.(3) din Cod).

Totodată, Curtea își poate imagina o situație în care încheierea privind intentarea procedurii de executare ar putea fi anulată doar pentru că lipsește o mențiune, de exemplu, numărul cauzei în a cărei bază a fost eliberat titlul executoriu. În mod evident, mențiunea este insignifiantă în raport cu fondul cauzei. În asemenea situații judecătorul de drept comun trebuie să constate, în fiecare caz particular, dacă lipsa unei mențiuni în titlul executoriu determină anularea încheierii privind intentarea procedurii de executare.

Curtea a mai reținut că legislatorul a reglementat dreptul creditorului de a solicita instanței de judecată corectarea erorilor sau omisiunilor din titlul executoriu. Astfel, de vreme ce legislatorul a prevăzut corectarea erorilor/omisiunilor din titlu, Curtea a reținut că restrângerea exercițiului dreptului debitorului de a contesta încheierea privind intentarea procedurii de executare, emisă pe baza unui document executoriu întocmit cu încălcarea dispozițiilor articolului 14 din Codul de executare, nu este justificată. De altfel, Curtea nu a considerat că parcurgerea procedurii corectării erorilor sau omisiunilor din titlul executoriu și, ulterior, depunerea acestuia la executorul judecătoresc pot prejudicia în mod semnificativ celeritatea procedurii de executare.

Cu privire la imposibilitatea contestării încheierii de intentare a procedurii de executare întocmite pe baza unui document prezentat de persoana care nu are împuternicirile stabilite de legislație, Curtea a observat că împuternicirile reprezentantului, în acest caz, trebuie să fie formulate în procură sau în contract, întocmite în condițiile legii (articolul 49 alin. (1) din Codul de executare). De asemenea, dreptul reprezentantului de a prezenta un titlu executoriu spre urmărire trebuie menționat expres în actul de reprezentare, sub sancțiunea nulității (articolul 81 alin. (1) din Codul de procedură civilă).

Sub acest aspect, Curtea a reținut că executorul judecătoresc nu-și poate asuma primirea spre executare a unui document executoriu depus de către o persoană neîmputernicită potrivit legii. În lipsa unei asemenea împuterniciri, această acțiune este lovită de sancțiunea nulității.

Așadar, pentru ca prevederile contestate să fie în concordanță cu articolele 20, 26, 46 și 54 din Constituție, Curtea a considerat necesar ca debitorul să poată contesta încheierea privind intentarea procedurii de executare în cazurile în care: (i) documentul executoriu nu este de competența executorului judecătoresc; (ii) documentul executoriu nu este întocmit în conformitate cu prevederile articolului 14 din Codul de executare; (iii) documentul este înaintat de persoana care nu are împuternicirile respective (cazuri reglementate la articolul 61 alin. (1) lit. a), c) și d) din Codul de executare).

4. INTERDICȚIA APLICATĂ ORGANIZAȚIILOR NECOMERCIALE DE A FUNCȚIONA ÎN CALITATE DE FURNIZORI PRIVAȚI DE SERVICII MEDIA AUDIOVIZUALE

Pe 10 martie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 6 privind controlul constituționalității textului „și funcționează sub formă de societăți comerciale” din articolul 28 alin. (1) din Codul serviciilor media audiovizuale⁴.

⁴ Hotărârea nr. 6 din 10.03.2022 privind controlul constituționalității textului „și funcționează sub formă de societăți comerciale” din articolul 28 alin. (1) din Codul serviciilor media audiovizuale

Curtea a notat că persoanele juridice de drept privat pot avea scop lucrativ (comercial) și scop nelucrativ (necomercial). Persoanele juridice cu scop lucrativ sunt, *inter alia*, societățile comerciale care pot desfășura orice activitate neinterzisă de lege pentru a obține și a repartiza profitul între membrii, asociații și acționarii săi. Persoanele juridice fără scop lucrativ sunt organizațiile necomerciale care pot desfășura orice gen de activitate neinterzis de lege pentru realizarea scopului prevăzut de statut, altul decât obținerea de venit. Profitul realizat de organizațiile necomerciale nu poate fi distribuit între membri, fondatori și alte persoane.

Prin urmare, Curtea a menționat că legislatorul a stabilit că organizația necomercială este în drept să desfășoare activități economice aducătoare de profit, inclusiv cele supuse licențierii, iar profitul realizat va fi folosit exclusiv în vederea realizării scopurilor statutare. Astfel, din perspectiva dreptului de a desfășura activități economice, Curtea a reținut că atât organizațiile necomerciale, cât și societățile comerciale se află în situații asemănătoare. Totuși, prin interdicția de a presta servicii media audiovizuale, organizațiile necomerciale sunt tratate diferit.

De asemenea, Curtea a reținut incidența articolului 46 din Constituție, care garantează dreptul de proprietate al persoanelor, menționând că măsura contestată intervine în sfera obținerii de venituri de către organizațiile necomerciale pentru realizarea scopurilor lor statutare (a se vedea Raportul cu privire la finanțarea asociațiilor, adoptat la cea de-a 118-a sesiune plenară, Veneția, 15-16 martie 2019, CDL-AD(2019)002, § 136).

Curtea a notat că respectarea principiului egalității presupune acordarea aceluiași avantaj pentru toate persoanele aflate în situații similare, cu excepția cazului în care se demonstrează că tratamentul diferențiat este justificat în mod obiectiv și rezonabil. Această condiție demonstrează că principiul egalității nu are în vedere interzicerea oricărui tratament diferențiat, ci doar a tratamentelor diferențiate nejustificate.

Sub acest aspect, Curtea a observat că în nota informativă la proiectul de Lege nr. 174 din 8 noiembrie 2018 nu se regăsește niciun argument cu privire la interdicția pentru furnizorul privat de servicii media audiovizuale de a activa ca organizație necomercială. În opiniile prezentate de Guvern și de Consiliul Audiovizualului se menționează că tratamentul diferențiat între societățile necomerciale și cele comerciale de a presta servicii media audiovizuale nu este justificat.

Curtea a reținut că tratamentul diferențiat între societățile comerciale și cele necomerciale în privința posibilității de a funcționa ca furnizori privați de servicii media audiovizuale este lipsit de un scop legitim prevăzut de articolul 54 alin. (2) din Constituție. Având în vedere această concluzie, Curtea nu a trecut la următoarea etapă a testului, deoarece tratamentul diferențiat nu a fost justificat în mod obiectiv și rezonabil.

5. PLATA REMUNERAȚIEI ADMINISTRATORULUI PROVIZORIU PENTRU ACTIVITATEA DESFĂȘURATĂ ÎN PERIOADA DE OBSERVAȚIE

Pe 5 aprilie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 8 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 25 alin. (6) și 32 din Legea insolvențabilității nr. 149 din 29 iunie 2012⁵.

⁵ Hotărârea nr. 8 din 05.04.2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 25 alin. (6) și 32 din Legea insolvențabilității nr. 149 din 29 iunie 2012

Curtea a observat că autorul sesizărilor critică, în general, modalitatea de remunerare a administratorului provizoriu în cauzele de insolvență și, în principal, omisiunea de reglementare a modalității de încasare a cheltuielilor și de achitare a onorariului.

Curtea a reiterat că una dintre condițiile obligatorii pe care trebuie să le respecte ingerințele în articolul 46 este ca acestea să urmărească cel puțin un scop legitim prevăzut de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

Curtea a observat că legislatorul a prevăzut în articolul 32 din Legea insolvenței repartizarea cheltuielilor judiciare aferente perioadei de observare a debitorului, inclusiv cheltuielile avansate și remunerația calculată administratorului provizoriu, după cum urmează: (i) creditorilor semnătari ai cererii introductive, dacă instanța de insolvență respinge cererea introductivă în legătură cu lipsa temeiurilor de insolvență a debitorului [alin. (3)]; (ii) debitorului, dacă instanța de insolvență adoptă hotărârea de intentare a procesului de insolvență [alin. (1)]; (iii) membrilor organelor de conducere și asociațiilor, acționarilor sau membrilor debitorului, în mod solidar, dacă în patrimoniul debitorului nu există bunuri ori acestea sunt insuficiente pentru a se acoperi cheltuielile procesului de insolvență în măsura în care acestor persoane le este imputabilă culpa la apariția stării de insolvență [alin. (2)].

Așadar, Curtea a reținut că, în prezent, nu există un cadru legal care să reglementeze modul de achitare a remunerației administratorului provizoriu și modul de restituire a eventualelor cheltuieli avansate de acesta, în cazul în care debitorul aflat în perioada de observație nu are bunuri și nici nu există persoane cărora le-ar fi imputabilă eventuala stare de insolvență. Această omisiune de reglementare face ca administratorul provizoriu să nu fie remunerat pentru o activitate de interes public desfășurată în mod efectiv.

Curtea nu a constatat existența vreunui scop legitim pentru a justifica omisiunea reglementării unui mecanism de plată a remunerației administratorului provizoriu și restituire a cheltuielilor avansate de acesta în cazul în care debitorul nu are bunuri și nici nu există persoane cărora să le fie imputabilă starea de insolvență a debitorului. Așadar, în lipsa unui scop legitim al omisiunii de reglementare, Curtea a constatat o intruziune inadmisibilă în dreptul de proprietate al administratorului provizoriu, intruziune care nu îndeplinește condiția impusă de articolul 54 alin. (2) din Constituție. Astfel, prevederile articolului 32 din Legea insolvenței contravin articolului 46 coroborat cu articolele 23 și 54 din Constituție în partea în care nu reglementează un mecanism de plată a remunerației administratorului provizoriu și restituire a cheltuielilor avansate de acesta în cazul în care debitorul nu are bunuri și nici nu există persoane cărora să le fie imputabilă starea de insolvență a debitorului.

De asemenea, Curtea a menționat că nu poate substitui Parlamentul în reglementarea unui mecanism de remunerare în situațiile examinate *supra*. Această circumstanță face imposibilă aplicarea imediată a acestei Hotărâri. Curtea a notat că posedă competența expresă de a stabili efectul *pro futuro* al hotărârilor sale. Din acest motiv, pentru a evita producerea unor consecințe negative în domeniul stabilității și disciplinei financiare ale economiei de piață, Curtea a considerat necesar să amâne efectele acestei hotărâri, prin urmare, efectele hotărârii se vor aplica începând cu data de 1 ianuarie 2023.

Totodată, Curtea a decis ca în cazul excepției de neconstituționalitate a articolului 32 din Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012 privind omisiunea de a reglementa un mecanism pentru recuperarea cheltuielilor efectuate în avans și pentru încasarea remunerației administratorului provizoriu în situația în care în patrimoniul debitorului nu există bunuri,

ridicată de dl Marcel Lungu, administrator al insolvenței, hotărârea să producă efecte de la data adoptării.

Curtea a menționat că, în baza articolului 78 alin. (8) din Codul juridic constituțional, cheltuielile legate de executarea hotărârilor Curții Constituționale se acoperă din contul autorităților publice, instituțiilor și organizațiilor indicate în hotărârea Curții. Astfel, pentru executarea acestei hotărâri, Curtea a dispus ca Guvernul să atribuie mijloacele bănești necesare pentru plata remunerației administratorului provizoriu în cauzele pendente la Judecătoria Chișinău, sediul central.

6. SELECTAREA CANDIDAȚILOR LA FUNCȚIA DE MEMBRU ÎN ORGANELE DE AUTOADMINISTRARE ALE JUDECĂTORILOR ȘI PROCURORILOR

Pe 7 aprilie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 9 pentru controlul constituționalității Legii nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor⁶.

Curtea a constatat că, potrivit articolului 1 din Legea nr. 26 din 10 martie 2022, obiectul acesteia constituie reglementarea raporturilor juridice aferente procedurii de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru al Consiliului Superior al Magistraturii, al Consiliului Superior al Procurorilor, precum și a candidaților la funcția de membru în organele specializate ale acestora, ca etapă obligatorie a procesului de selectare a candidaților și de alegere sau numire a acestora în funcțiile respective. De asemenea, Legea nr. 26 din 10 martie 2022 urmărește instituirea unei comisii de evaluare *ad hoc*, responsabilă de verificarea integrității acestor candidați.

Cu privire la prevederile articolului 14 alineatele (2) și (3) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022, Curtea a reținut că acestea îi acordă Președintelui Republicii, un exponent al puterii executive, competența de a confirma și de a respinge candidaturile judecătorilor desemnați de Președintele Curții Supreme de Justiție pentru examinarea contestațiilor împotriva Comisiei de evaluare. Respingerea candidaturilor judecătorilor de către Președintele Republicii este urmată de desemnarea altor candidați, care, de asemenea, vor fi confirmați de Președintele Republicii.

Curtea a reținut că această soluție legislativă nu este conformă cu principiul separației puterilor în stat, pentru că admite ingerința nejustificată a unei autorități care face parte din puterea executivă în administrarea justiției. De asemenea, Curtea a conchis că această soluție legislativă nu este conformă nici cu principiul independenței judecătorilor. Din punctul de vedere al unui observator obiectiv, examinarea contestațiilor formulate împotriva deciziilor Comisiei de evaluare de un complet de judecată format doar din judecători care au fost confirmați de Președintele Republicii ar putea trezi dubii referitoare la independența judecătorilor. Un astfel de mecanism ar putea crea percepția că judecătorii confirmați de Președintele Republicii acționează sub autoritatea acestuia.

Cu privire la prevederile articolului 15 alin. (12) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022, Curtea a notat că analiza constituționalității acestora nu poate fi disociată de contextul și de

⁶ Hotărârea nr. 9 din 07.04.2022 pentru controlul constituționalității Legii nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor

circumstanțele de fapt în care a fost adoptată Legea nr. 26 din 10 martie 2022. La data la care a intrat în vigoare Legea nr. 26 din 10 martie 2022, Consiliul Superior al Magistraturii avea în componența sa doar opt membri (un membru de drept, șase membri aleși din rândul judecătorilor și un membru profesor de drept titular) din numărul de 12 stabilit de legislația în vigoare la data respectivă. La 1 aprilie 2022, dată la care a intrat în vigoare Legea nr. 120 din 23 septembrie 2021 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, mandatele membrilor de drept din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii au încetat *ope legis*. Astfel, după 1 aprilie 2022, Consiliul are în componența sa șapte membri (dintre care șase sunt judecători aleși).

Curtea a constatat că legislatorul a împuternicit Consiliul Superior al Magistraturii să adopte, pe baza prevederilor articolului 15 alin. (12) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022, hotărâri care pun în aplicare atribuțiile stabilite de Constituție, în conformitate cu dispozițiile Codului administrativ care reglementează emiterea actelor administrative. Sub acest aspect, Curtea a subliniat că atribuțiile constituționale ale Consiliului Superior al Magistraturii sunt, între altele, cele prevăzute la articolul 123 (*i.e.* numirea, transferarea, detașarea, promovarea în funcție și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători) și cea prevăzută la articolul 136 alin. (2) din Constituție (*i.e.* numirea a doi judecători la Curtea Constituțională).

Curtea a notat că această soluție legislativă are ca efect acordarea către Consiliul Superior al Magistraturii care funcționează cu șapte membri (dintre care șase judecători aleși), marea majoritate a acestora având mandatele expirate, a competenței de a decide cu o majoritate simplă de patru voturi chestiunile care pun în aplicare atribuțiile sale constituționale. În acest context, Curtea a menționat că instituirea unui asemenea mecanism referitor la exercitarea atribuțiilor prevăzute la articolele 123 și 136 alin. (2) din Constituție afectează echilibrul dintre condiția asigurării independenței judecătorilor și condiția evitării autoguvernării corporatiste în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii.

Din acest motiv, Curtea a reținut că textul „stabilite prin Constituția Republicii Moldova” din articolul 15 alin. (12) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 este contrar articolului 122 din Constituție. Acest fapt exclude competența Consiliului Superior al Magistraturii de a adopta, pe baza articolului 15 alin. (12) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022, hotărâri care rezultă din atribuțiile prevăzute de articolele 123 și 136 alin. (2) din Constituție.

Pentru a asigura funcționalitatea Consiliului Superior al Magistraturii, Curtea a reținut că până la data întrunirii legale a noii componente, pe baza articolului 15 alin. (12) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022, Consiliul Superior al Magistraturii va putea adopta hotărâri care pun în aplicare atribuțiile prevăzute în Legea nr. 26 din 10 martie 2022 sau care au ca obiect administrarea treburilor curente. Prin administrarea treburilor curente, Curtea a avut în vedere inclusiv competența Consiliului Superior al Magistraturii de a oferi acordul pentru pornirea urmăririi penale și pentru realizarea acțiunilor de urmărire penală în privința judecătorilor, cu excepția cazurilor în care judecătorii sunt suspectați de comiterea unor delictе în exercițiul funcțiilor lor legale. Excepția din urmă este dictată de faptul că judecătorii beneficiază, potrivit articolului 116 alin. (5¹) din Constituție, doar de imunitate funcțională, adică de „imunitatea fără răspundere”, care urmărește protejarea judecătorului de tragere la răspundere pentru opinia sa juridică.

Totodată, Curtea nu a putut ignora situația unui număr mare de judecători care urmează să parcurgă procedura confirmării în funcție până la atingerea plafonului pentru limită de vârstă, o chestiune care este de notorietate în mediul juridic. În eventualitatea în care nu s-ar fi

pronunțat în această privință, Curtea ar fi lăsat nerezolvată o situație cu efecte directe pentru judecarea cauzelor într-un termen rezonabil, pentru volumul crescut de muncă al judecătorilor care se află în exercițiul funcției și pentru bugetul de stat din care sunt plătite salariile judecătorilor care nu au fost confirmați în funcție până la atingerea plafonului de vârstă.

În acest sens, Curtea a menționat că, după 1 aprilie 2022, atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la numirea judecătorilor în funcție până la atingerea plafonului de vârstă nu mai pot fi deduse din prevederile constituționale. Competența în discuție a fost prevăzută, în scop tranzitoriu, în Legea nr. 47 din 10 martie 2022 pentru modificarea articolului 13 din Legea nr. 154/2012 privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor.

Din aceste motive, Curtea a conchis că neconstituționalitatea textului „stabilite prin Constituția Republicii Moldova” din articolul 15 alin. (12) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 nu exclude competența Consiliului Superior al Magistraturii de a înainta, în condițiile Legii nr. 47 din 10 martie 2022, către Președintele Republicii Moldova propunerile de numire în funcție până la atingerea plafonului de vârstă a judecătorilor al căror termen inițial de numire în funcție a expirat până la data de 1 aprilie 2022.

7. PLAFONAREA ADAOSULUI COMERCIAL LA PRODUSELE IMPORTANTE DIN PUNCT DE VEDERE SOCIAL

Pe 14 aprilie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 10 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 20 alin. (6) din Legea privind comerțul interior, a Hotărârii Guvernului nr. 774 din 20 iunie 2016 cu privire la prețurile de comercializare a produselor social importante în ansamblul său și, în particular, a pct. 4 lit. b) din aceasta, precum și a articolului 10 alin. (8) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi⁷.

I. Controlul constituționalității articolului 20 alin. (6) din Legea privind comerțul interior și a pct. 4 lit. b) din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 774 din 20 iunie 2016

Curtea a observat că problema abordată de către autorul sesizării se referă la măsura plafonării adaosului comercial la produsele social importante. Curtea a precizat că va elucida următoarele chestiuni: a) dacă măsura atacată este prevăzută de lege; b) dacă urmărește realizarea unui scop legitim; c) dacă este aptă să asigure realizarea scopului urmărit; d) dacă există măsuri alternative mai puțin intruzive, care au legătură cu scopurile legitime urmărite; e) dacă măsura respectă o relație rezonabilă de proporționalitate între principiile concurente.

a) Dacă măsura contestată este „prevăzută de lege”

Curtea a conchis că normele legale contestate, care stabilesc, *inter alia*, alimentele considerate produse social importante, caracteristicile lor calitative și cantitative și modul de formare a prețului de comercializare a acestora, respectă standardul „prevăzut de lege”.

b) Dacă măsura contestată urmărește realizarea unui scop legitim

⁷ Hotărârea nr. 10 din 14.04.2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 20 alin. (6) din Legea nr. 231 din 23 septembrie 2010 privind comerțul interior, a Hotărârii Guvernului nr. 774 din 20 iunie 2016 cu privire la prețurile de comercializare a produselor social importante în ansamblul său și, în particular, a pct. 4 lit. b) din aceasta, precum și a articolului 10 alin. (8) din Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi

Curtea a menționat că plafonarea adaosului comercial la produsele social importante pune în operă obiectivul protecției persoanelor cu venituri mici, deoarece variațiile prețului la alimentele de bază îi afectează în mod direct. Totodată, Curtea a reținut că plafonarea adaosului comercial urmărește să prevină și să combată practicile comerciale neloiale.

Curtea a constatat că obiectivele în discuție se încadrează în scopurile garantării bunăstării economice a țării, protecției ordinii publice, precum și în scopul protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, care sunt prevăzute de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

c) Dacă măsura este aptă să asigure realizarea scopului

Curtea a observat că limitarea marjei comerciale influențează în mod direct atât alegerea consumatorilor, cât și cantitatea de bunuri pe care aceștia pot să și-o permită. În consecință, Curtea a constatat că este plauzibil riscul ca în absența măsurii plafonării marjei comerciale la produsele social importante consumatorii să fie afectați de prețuri majorate în mod nejustificat.

Totodată, plafonarea cotei comerciale la produsele alimentare de bază pentru viața de zi cu zi oferă protecție împotriva riscului inflației monetare. Stabilitatea prețurilor la aceste produse oferă protecție față de riscul diminuării puterii de cumpărare a banilor. Acest lucru este foarte important în rândul beneficiarilor de prestații sociale, al păturilor social-vulnerabile, precum și al persoanelor cu venituri mici.

d) Dacă există măsuri alternative mai puțin intruzive, care au legătură cu scopurile legitime urmărite

Curtea a precizat că, în mod ideal, buna-funcționare a mecanismului de stabilire a prețurilor în vederea obținerii unor niveluri de preț echitabile, *i.e.* care să corespundă intereselor producătorilor și consumatorilor, reclamă existența unei concurențe efective între cerere și oferta de bunuri. În cadrul acestui sistem prețurile se stabilesc fără nicio interferență externă. Totuși, de la această regulă există excepții. De exemplu, legislatorul poate să adopte măsuri pentru corectarea dezechilibrelor de pe piață sau pentru a proteja consumatorii.

Curtea a admis că formarea prețurilor la produsele social importante în baza cererii și ofertei existente pe piață ar putea fi o măsură alternativă mai puțin intruzivă în articolele 9 alin. (3) și 126 alin. (2) lit. b) din Constituție. Mai mult, Curtea a reținut că practicile comerciale neloiale pot fi prevenite și combătute de Consiliul Concurenței.

Totuși, Curtea a menționat că Constituția îi conferă legislatorului o marjă discreționară largă în domeniul economic, inclusiv competența de a interveni și de a adapta regulile aplicabile într-un segment al economiei naționale. Pe baza acestei marje discreționare, legislatorul poate să adopte norme care să aibă în vedere condițiile economice și sociale în continuă schimbare, asigurându-se că acestea sunt echitabile.

Pe de altă parte, Curtea a precizat că plafonarea adaosului comercial la produsele social importante urmărește și scopurile asigurării securității alimentare și protecției persoanelor cu venituri mici. Prin urmare, Curtea nu a identificat alte măsuri alternative mai puțin intruzive, la fel de eficiente și care să implice aceleași costuri sau costuri mai mici ca controlul prețurilor prin plafonarea adaosului comercial.

e) Proportionalitatea în sens restrâns

Curtea a observat că măsura plafonării prețurilor nu impune un preț maxim sau minim, ci doar prevede o marjă fixă a adaosului comercial. Astfel, produsele social importante pot fi comercializate cu aplicarea adaosului comercial ce nu depășește prețul de achiziție/prețul de livrare cu mai mult de 10 %, 20 % și 40 % [pct. 4 literele a) și b) din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 774 din 20 iunie 2016].

Curtea a reținut că plafonarea adaosului comercial nu inhibă, *per se*, agenții economici să practice comercializarea produselor social importante. De altfel, ei se pot evidenția prin publicitate sau prin prețuri promoționale. Totodată, Curtea a constatat că normele atacate permit eficientizarea costurilor și deducerea lor din prețul de vânzare.

Curtea a reținut că, prin efectele sale, măsura atacată nu impune condiții inechitabile de practicare a activității economice. De altfel, legislația nu prevede nicio condiție care ar afecta stabilitatea financiară a agenților economici. Deși există riscul unor pierderi financiare, acest lucru este determinat nu de normele care reglementează adaosul comercial, ci de pericolele activității comerciale, care implică, în mod firesc, riscuri privind rentabilitatea. Totuși, Curtea a reținut că aceste riscuri sunt asumate de orice agent economic care practică o activitate economică. Dincolo de acest fapt, Curtea menționează că cota adaosului comercial stabilit de lege îi recunoaște agentului economic o marjă care urmărește să-i asigure obținerea unui profit stabil (*i.e.* 10 %, 20 % și 40 % dintre prețul de comercializare și prețul de achiziție/livrare).

Totodată, Curtea a reținut că normele atacate nu impun o obligație de a comercializa anumite produse social importante. Astfel, în cazul în care un agent economic va suferi pierderi financiare pe care nu va fi dispus să le acopere, el va fi liber să renunțe la vânzarea acelui tip de produs.

II. Controlul constituționalității articolului 10 alin. (8) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi

Curtea a observat că articolul 10 alin. (8) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi prevede o sancțiune fixă care nu permite individualizarea în funcție de circumstanțele particulare ale cauzei. Dincolo de simpla constatare a întrunirii condițiilor pentru aplicarea normei, autoritățile competente sunt lipsite de posibilitatea analizei proporționalității sancțiunii în raport cu pericolul social al încălcării, cu împrejurările în care a fost săvârșită fapta, cu circumstanțele personale ș.a.

În Hotărârea nr. 18 din 30 iunie 2020, la § 110, Curtea a subliniat că pedeapsa fixă stabilită de către legislator, dar și diferența relativ mică dintre limita minimă și maximă a sancțiunii pot afecta, în funcție de fapta prejudiciabilă și de multitudinea modalităților factuale de comitere a acesteia, dreptul la un proces echitabil, prin limitarea competenței instanței de judecată de a exercita un control de jurisdicție deplin în privința individualizării și oportunității sancțiunii.

În acest context, Curtea a reținut că cazul prevăzut de articolul 10 alin. (8) din Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992 poate fi circumstanțiat în funcție de modalitățile comiterii încălcării, *i.e.* forma vinovăției, împrejurările în care a fost comisă fapta, scopul urmărit, caracterul repetitiv al abaterii ș.a. Curtea reține că toate aceste elemente permit ponderarea sancțiunii aplicate. Așadar, Curtea a reținut că textul „în mărime de 10 % din valoarea tranzacției cu mărfuri social importante, dar nu mai puțin de 500 de lei pentru fiecare

factură/factura fiscală” din articolul 10 alin. (8) din Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992, care poziționează instanța de judecată într-o situație de competență nediscreționară în privința cuantumului amenzii, este neconstituțional.

Curtea a menționat că, în vederea executării acestei hotărâri, până la modificarea cadrului normativ, pentru faptele de neindicare sau indicare incorectă de către agentul economic furnizor în factură/factura fiscală a prețului de livrare pentru o unitate, fixat de agentul economic producător al mărfurilor produse pe teritoriul țării, și a mărimii adaosului comercial cumulativ sau a prețului de achiziție pentru o unitate la mărfurile importate și a mărimii adaosului comercial cumulativ, în cazul livrării mărfurilor social importante, se va aplica o amendă de până la 10 % din valoarea tranzacției cu mărfuri social importante, efectuându-se în fiecare caz o analiză a proporționalității sancțiunii în funcție de circumstanțele concrete. Curtea a precizat că autoritatea responsabilă cu aplicarea prevederii menționate va avea în vedere că sancțiunea aplicată trebuie să asigure efectul disuasiv și preventiv al pedepsei.

8. CONDIȚIILE DE ACORDARE A PENSIEI DE URMAȘ

Pe 26 mai 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 11 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 24 alin. (1) din Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii⁸.

Curtea a precizat că într-un stat democratic modern trebuie să se asigure o protecție specială pentru persoanele care nu-și pot asigura existența și că un element important al dreptului la asistență și protecție socială garantat îl reprezintă dreptul la pensie.

Curtea a reținut că nu orice tratament diferențiat implică în mod automat o încălcare a articolului 16 din Constituție. Pentru a stabili încălcarea acestei prevederi, Curtea a trebuit să constate că tratamentul diferențiat este discriminatoriu. Curtea a subliniat că tratamentele diferențiate sunt discriminatorii dacă nu au o justificare obiectivă și rezonabilă, adică dacă nu urmăresc un scop legitim sau dacă nu există o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit.

a) Dacă măsura contestată este „prevăzută de lege”

Curtea a stabilit că articolul 24 alin. (1) din Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 respectă exigențele care rezultă din standardul „prevăzut de lege”. Textul de lege contestat este accesibil, clar și previzibil în privința efectelor sale, fiind formulat cu o precizie suficientă pentru a le permite persoanelor vizate să prevadă, în mod rezonabil, consecințele pe care le presupune.

b) Dacă măsura contestată urmărește realizarea unui scop legitim

Curtea a reținut că tratamentul diferențiat contestat poate avea la bază următoarele scopuri: recompensarea titularilor de pensii pentru limită de vârstă pentru faptul că au cotizat la sistemul de asigurări sociale, ajutorarea succesorilor titularilor de pensii pentru limită de vârstă având în vedere situația lor financiară precară, precum și gestionarea corectă a fondurilor sociale, prin echilibrarea plăților și veniturilor.

⁸ Hotărârea nr. 11 din 26.05.2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 24 alin. (1) din Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii

Curtea a precizat că titularii unor pensii speciale, *e.g.* judecătorii, militarii, funcționarii publici cu statut special, întrunesc, iar în unele cazuri depășesc stagiul de cotizare minim prevăzut de lege pentru stabilirea pensiei pentru limită de vârstă, *i.e.* de 15 ani potrivit articolului 15 alin. (1) din Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998. Pe de altă parte, Curtea a reținut că contribuțiile la sistemul de pensii în cazul unor pensii speciale sunt mai mari, comparativ cu contribuțiile similare în cazul pensiei pentru limită de vârstă. Așadar, tratamentul diferențiat contestat nu are ca scop recompensarea titularilor pensiei pentru limită de vârstă.

Curtea a observat că pensia de urmaș presupune recunoașterea unui venit substitutiv copiilor și soțului supraviețuitor, destinat să compenseze veniturile neobținute de părintele/soțul decedat. Un tratament diferențiat în exercițiul acestui drept ar putea fi explicat prin faptul că dreptul le este acordat doar persoanelor aflate într-o situație financiară precară. Acest argument ar presupune premisa că titularii pensiei speciale se află într-o situație financiară mai bună.

Deși este adevărat că pensia specială are, de obicei, din perspectiva formulei de calcul, o valoare mai mare decât pensia pentru limită de vârstă, Curtea a reținut că de aici nu rezultă concluzia că titularii săi s-ar afla într-o situație financiară mai bună. De altfel, criteriul pe baza căruia este delimitată pensia specială de pensia pentru limită de vârstă nu implică valoarea pensiei, ci activitatea salarizată efectuată. Curtea a precizat că pensia specială se recunoaște în virtutea caracterului muncii prestate, în raport cu care statul oferă anumite avantaje. Așadar, tratamentul diferențiat nu poate fi justificat din motive de ordin financiar, având în vedere pretinsa situație financiară precară a titularilor de pensii pentru limită de vârstă.

Cel din urmă scop ține de necesitatea echilibrării sistemului financiar de asigurări sociale. Curtea a reținut că acest scop poate fi considerat un obiectiv legitim. În Hotărârea nr. 30 din 23 septembrie 2021, la §§ 68 și 70, Curtea a precizat că necesitatea echilibrării plăților în baza sistemului asigurărilor sociale de stat, prin limitarea cercului de subiecți care pot obține asigurarea socială, realizează scopul gestionării corecte a treburilor publice.

c) Dacă măsura contestată este justificată în mod obiectiv și rezonabil

Curtea a reținut că titularii de pensii speciale au posibilitatea de a obține, potrivit opțiunii lor (articolul 11 din Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998), pensia pentru limită de vârstă. Într-o asemenea situație, persoanele în discuție le asigură succesiorilor, *ex lege*, dreptul la pensia de urmaș.

Curtea a observat că condițiile diferite pentru pensia specială reflectă caracteristicile acestor activități și modul în care statul urmărește să compenseze aceste diferențe. Curtea a reținut că specificul muncii reprezintă un element de care trebuie să se țină cont, în unele cazuri, la stabilirea pensiei. Un exemplu în acest sens este articolul 41 alin. (2¹) din Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998, care prevede stagiul de cotizare realizat în condiții deosebite de muncă. Prin urmare, Curtea a conchis că diferențele privind stagiul de cotizare și vârsta de pensionare necesare pentru pensia specială pun în operă obiective particulare și nu pot servi drept motive pentru excluderea automată a dreptului succesiorilor la pensia de urmaș.

Așadar, Curtea a conchis că măsura contestată este nejustificată, în special pentru că articolul 24 alin. (1) din Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 nu impune cerințe particulare privind stagiul de cotizare sau privind vârsta de pensionare. Astfel, condițiile stabilite de lege pentru pensia pentru limită de vârstă, *i.e.* vârsta de 63 de ani și stagiul de cotizare de cel puțin 15 ani, sunt suficiente pentru recunoașterea unui drept la pensia de urmaș în cazul succesiorilor. Prin

comparație, un judecător trebuie să aibă o vechime în muncă de cel puțin 20 de ani și 6 luni, dintre care 13 ani în funcția de judecător, pentru a obține pensia specială (articolul 32 din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995). În acest context, Curtea a precizat că o soluție care ar ține cont, în mod adecvat, de aceste elemente (vârsta generală și stagiul) este calcularea pensiei de urmaș pe baza pensiei pentru limită de vârstă, la care persoana decedată – titular al pensiei speciale – ar fi avut dreptul la data decesului.

9. CUANTUMUL SALARIULUI MINIM

Pe 16 iunie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 12 pentru controlul constituționalității articolului 3 alin. (2) din Legea nr. 1432 din 28 decembrie 2000 privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim, a articolului 27 alin. (2) din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, a Hotărârii Guvernului nr. 165 din 9 martie 2010 cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real și a Hotărârii Guvernului nr. 550 din 9 iulie 2014 privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară⁹.

Cu privire la articolul 3 alin. (2) din Legea nr. 1432 din 28 decembrie 2000 privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim, Curtea a observat că Hotărârea Guvernului nr. 550 din 9 iulie 2014 a fost adoptată ca urmare a reexaminării cuantumului salariului minim, adică pe baza alineatului (4) din articolul 3 al Legii citate. Prin urmare, Curtea a reținut că în prezenta cauză dispozițiile articolului 3 alineatul (2) din Legea privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim nu fac incidente articolele 43 și 47 din Constituție.

Cu privire la articolul 27 alin. (2) din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 și la Hotărârea Guvernului nr. 165 din 9 martie 2010, Curtea a observat că după depunerea sesizării autoritățile au modificat conținutul actelor contestate. Curtea a notat că autorul sesizării nu a contestat cuantumul salariului minim în sectorul bugetar și în sectorul real în redactarea actuală. Prin urmare, Curtea a declarat inadmisibil acest capăt al sesizării, ca fiind lipsit de obiect.

a) Conține Constituția principii care trebuie avute în vedere de către legislator la reglementarea cuantumului salariului minim?

Deși nicio prevedere din Constituție nu stabilește un quantum exact al salariului minim care trebuie asigurat salariaților, Legea fundamentală conține garanții prin prisma cărora pot fi evaluate măsurile autorităților în acest domeniu.

În primul rând, Constituția prevede că orice salariat are dreptul la „condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă” [articolul 43 alin. (1)], că salariații au dreptul la protecția muncii, inclusiv la măsura de „instituire a unui salariu minim pe economie” [articolul 43 alin. (2)]. Din analiza articolului 43 alin. (1) și (2) din Constituție, Curtea a conchis că dreptul la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă reprezintă unul dintre criteriile de bază care trebuie avute în vedere de autorități la stabilirea cuantumului salariului minim. Acest fapt presupune că autoritățile în competența de a stabili un salariu minim pe economie, stabilită de articolul 43

⁹ Hotărârea nr. 12 din 16.06.2022 pentru controlul constituționalității articolului 3 alin. (2) din Legea nr. 1432 din 28 decembrie 2000 privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim, a articolului 27 alin. (2) din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, a Hotărârii Guvernului nr. 165 din 9 martie 2010 cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real și a Hotărârii Guvernului nr. 550 din 9 iulie 2014 privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară

alin. (2) din Constituție, nu sunt exonerate de obligația respectării dreptului constituțional al salariaților la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, garantat de alineatul (1).

În al doilea rând, Curtea a reiterat că caracterul social al statului presupune instituirea unui sistem politic, care ar permite adoptarea unor măsuri adecvate pentru redistribuirea bunurilor conform principiilor echității sociale, astfel încât toți membrii societății să posede un minim garantat de asigurare socială conform prevederilor articolului 47 din Constituție. Astfel, articolul 47 alin. (1) din Constituție prevede că statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, incluzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

Curtea a observat că textul „un nivel de trai decent” reprezintă un obiectiv social stabilit de Constituție, care trebuie realizat prin măsurile întreprinse de către autorități. Constituția lasă la discreția autorităților să decidă cu privire la măsurile care trebuie adoptate în vederea realizării unui nivel de trai decent. De asemenea, având în vedere că asigurarea unui nivel de trai decent este în strânsă legătură cu capacitățile economice ale statului, Curtea a considerat că articolul 47 alin. (1) din Constituție nu stabilește un standard de viață care trebuie asigurat imediat de către autorități, ci admite o creștere treptată a acestui standard. Prin textul „orice om” se accentuează că de garanțiile traiului decent trebuie să beneficieze în mod nediscriminatoriu toate categoriile populației, inclusiv persoanele care primesc salariul minim. Totodată, textul „care să-i asigure [...] lui și familiei lui” presupune că autoritățile trebuie să aibă în vedere dacă cuantumul salariului minim stabilit persoanelor apte de muncă este suficient pentru un nivel de trai decent, având în vedere circumstanțele particulare ale acestuia, i.e. dacă cuantumul salariului minim asigură necesitățile de bază ale salariatului și, dacă este cazul, ale familiei sale.

Curtea a mai observat că textul „care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, [...] cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare” reprezintă nucleul minim de garanții sociale care trebuie asigurat cetățenilor potrivit scopului stabilit de articolul 47 alin. (1) din Constituție.

În al treilea rând, Curtea a reținut că articolul 1 alin. (3) din Constituție prevede, *inter alia*, că Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului [...] este garantată. De asemenea, Curtea a constatat că demnitatea omului reprezintă un element central al catalogului valorilor supreme stabilite în preambulul Constituției. În domeniul salarizării, demnitatea omului trebuie interpretată sub două aspecte: aspectul valoric și aspectul social.

Cu privire la aspectul valoric, Curtea a reținut că la stabilirea salariilor minime legislatorul trebuie să aibă în vedere necesitățile de bază ale persoanelor apte de muncă și, după caz, ale persoanelor aflate la întreținere. Acest aspect al demnității umane pornește de la premisa că demnitatea umană nu este compatibilă cu sărăcia și, prin urmare, că autoritățile statale nu pot pretinde că au avut în vedere demnitatea cetățenilor săi în condițiile în care măsurile din domeniul salarizării nu au depășit pragul sărăciei.

Totuși, ca valoare constituțională, demnitatea umană nu se limitează la necesitățile de supraviețuire. Dimpotrivă, aceasta include și necesitățile sociale ale persoanelor apte de muncă. Astfel, cel de-al doilea aspect al demnității umane presupune că la stabilirea salariului minim autoritățile statale trebuie să aibă în vedere și necesitățile sociale și culturale ale persoanelor

apte de muncă. Acest aspect al demnității umane pornește de la dorința oamenilor de a participa la viața socială.

Curtea a reținut că marja discreționară a autorităților în domeniul stabilirii unui quantum al salariului minim variază în funcție de necesitățile care trebuie asigurate. De exemplu, în contextul asigurării necesităților de bază ale salariaților, marja discreționară a autorităților statale este restrânsă. În acest caz, trebuie să existe motive convingătoare care să justifice incapacitatea statului de a asigura necesitățile de bază ale salariaților. Pe de altă parte, în contextul asigurării necesităților sociale ale salariaților, marja discreționară este mai largă.

b) A stabilit legislatorul un mecanism clar și transparent de calculare a salariului minim pe țară?

Curtea a observat că Hotărârea Guvernului nr. 550 din 9 iulie 2014 privind stabilirea quantumului salariului minim pe țară a fost emisă în baza Legii nr. 1432 din 28 decembrie 2000 privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim. Articolul 3 alin. (1) și (3) din Legea citată prevede că salariul minim pe țară se stabilește și se modifică de către Guvern, după consultarea patronatelor și a sindicatelor, cel puțin o dată pe an.

Articolul 3 alin. (4) din Legea citată stabilește criteriile de reexaminare a salariului minim în întreaga țară. Astfel, potrivit acestei norme, quantumul salariului minim se reexaminează de către Guvern după consultarea prealabilă a patronatelor și sindicatelor, ținându-se cont de modificarea indicelui prețurilor de consum și de evoluția salariului mediu pe economia națională în perioada de referință, de volumul produsului intern brut, de productivitatea muncii, precum și de mărimea valorică a minimumului de existență.

Curtea a considerat că mecanismul de stabilire a salariului minim pe țară este suficient de clar și transparent și le permite beneficiarilor legii să aprecieze dacă salariul stabilit corespunde cerințelor legale.

c) Dacă mecanismul stabilit de către legislator urmărește să asigure necesitățile de bază ale salariaților

Curtea constată că articolul 3 alin. (4) din Legea privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim obligă Guvernul să reexamineze salariul minim în întreaga țară în funcție de, *inter alia*, mărimea valorică a minimumului de existență.

Curtea a notat că calcularea mărimii valorice a minimumului de existență a fost delegată de Parlament, pe baza articolului 5 alin. (6) din Legea citată, către Biroul Național de Statistică. De exemplu, pentru semestrul II din anul 2021, Biroul Național de Statistică a stabilit că minimumul de existență al populației apte de muncă este de 2 344 de lei lunar.

Curtea a constatat că mărimea valorică a minimumului de existență reprezintă un criteriu care reflectă necesitățile de bază ale persoanelor apte de muncă (*i.e.* aspectul valoric al demnității umane). Astfel, la examinarea măsurilor de stabilire a salariului minim pe țară, Curtea a considerat că poate avea în vedere acest criteriu, deoarece el se bazează pe date empirice.

Pe de altă parte, Curtea a constatat că mecanismul de calculare a salariului minim nu prevede că la reexaminarea quantumului salariului minim Guvernul trebuie să aibă în vedere ca acest quantum să acopere necesitățile sociale și culturale ale persoanelor apte de muncă, așa cum

această cerință rezultă din aspectul social al demnității umane, garantat de articolul 1 alin. (3) din Constituție. Curtea a avut în vedere marja discreționară largă a autorităților în contextul asigurării necesităților sociale ale salariaților. Totuși, în acest caz, autoritățile, prin neincluderea acestei componente în cuantumul salariului minim, au omis să le asigure persoanelor apte de muncă posibilitatea de a participa la viața socială, în condiții compatibile cu demnitatea umană.

d) A avut în vedere Guvernul necesitățile de bază ale salariaților la stabilirea salariului minim în întreaga țară?

Curtea a reținut că, prin Hotărârea nr. 550 din 9 iulie 2014, Guvernul a stabilit salariul minim pe țară în cuantum de 1 000 de lei lunar.

În primul rând, Curtea constată că cuantumul salariului minim în întreaga țară (1 000 de lei lunar) este mai mic decât minimumul de existență al persoanei apte de muncă, calculat de Biroul Național de Statistică pentru semestrul II din anul 2021 (2 344 de lei lunar). Astfel, deși mecanismul de calculare a salariului minim pe țară obligă Guvernul să aibă în vedere, la reexaminarea salariului minim în întreaga țară, mărimea valorică a minimumului de existență, Curtea a observat că, în acest caz, această obligație a fost încălcată. Curtea a reamintit că obligația în discuție nu rezultă doar din dispozițiile Legii privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim, ci are o valoare constituțională.

În al doilea rând, Curtea a reținut că cuantumul salariului minim trebuie să fie suficient pentru a asigura necesitățile de bază ale salariatului și, dacă este cazul, ale familiei sale. În acest caz, cuantumul salariului minim nu acoperă nici măcar necesitățile de bază ale salariatului. De asemenea, cadrul normativ în vigoare nu prevede măsuri compensatorii pentru persoanele salariate în cuantumul salariului minim pe țară în cazurile în care acestea ar pretinde că veniturile nu le sunt suficiente pentru necesitățile de bază ale lor și, după caz, ale familiei.

În al treilea rând, având în vedere că cuantumul salariului minim în întreaga țară, stabilit de Guvern, nu este suficient nici pentru necesitățile de bază ale salariatului și, dacă este cazul, ale familiei sale, Curtea a reținut că este scutită să verifice dacă cuantumul salariului minim pe țară este suficient pentru necesitățile sociale și culturale ale salariatului. Concluziile Curții că mecanismul de calculare a salariului minim omite să aibă în vedere necesitățile sociale și culturale ale persoanelor apte de muncă sunt suficiente la acest aspect.

Așadar, Curtea a reținut că cuantumul salariului minim în întreaga țară în mărime de 1000 de lei lunar, stabilit de Guvern în hotărârea contestată, nu asigură necesitățile de bază ale salariaților, fiind mai mic decât minimumul de existență. Prin urmare, Curtea a constatat că Hotărârea Guvernului nr. 550 din 9 iulie 2014 contravine articolelor 1 alin. (3), 43 alin. (1), (2) și 47 alin. (1) din Constituție.

Curtea a menționat că nu poate substitui Parlamentul și Guvernul la stabilirea cuantumului salariului minim în întreaga țară. Această circumstanță face imposibilă aplicarea imediată a acestei Hotărâri. Din acest motiv, Curtea a considerat necesar să amâne efectele acestei hotărâri până la data de 1 august 2022. În cazul în care Guvernul nu va stabili cuantumul salariului minim pe țară în conformitate cu raționamentele expuse în această hotărâre până la data de 1 august 2022, cuantumul salariului minim în întreaga țară va fi similar cuantumului minim garantat al salariului în sectorul real, stabilit prin Hotărârea Guvernului nr. 165 din 9 martie 2010.

În aceste condiții, Curtea a emis o Adresă pentru Parlament și Guvern, în vederea reglementării cuantumului salariului minim în întreaga țară și a mecanismului de calculare a salariului în discuție în conformitate cu raționamentele Hotărârii sale.

10. RECALCULAREA SUMEI FACTURATE PENTRU APĂ

Pe 21 iulie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 14 privind excepția de neconstituționalitate a textului „fără recalculare” din punctul 14 din Anexa nr. 5 la Regulamentul cu privire la modul de prestare și achitare a serviciilor locative, comunale și necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor și condițiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire și alimentare cu apă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002¹⁰.

În fiecare lună, consumatorii sunt obligați să declare datele contorului. Pe baza acestor date, furnizorul calculează volumul de apă consumat. Pentru situațiile în care consumatorii au contoare funcționale, dar nu declară lunar datele contorului în bonul de plată, Guvernul a stabilit un mecanism general de achitare a consumului apei. Potrivit acestui mecanism, calculul în primele două luni de zile de la ultima declarare se efectuează conform consumului mediu lunar înregistrat în ultimele trei luni. La expirarea termenului de două luni, furnizorul de servicii calculează consumul pe baza normelor de consum aprobate. Mecanismul în discuție prevede că consumatorul poate întrerupe calcularea consumului pe baza normelor de consum prin înscrierea datelor de contor în factura de plată.

a) Dacă măsura contestată este „prevăzută de lege”

Cu privire la condiția previzibilității prevederilor contestate, Curtea a constatat că ultima teză din punctul 14 din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002 stabilește un mecanism clar de calculare a plății pentru apa livrată potrivit normelor de consum, fără posibilitatea de a solicita recalcularea, în cazul în care consumatorul nu-și îndeplinește obligația de a înscrie lunar datele de contor în factura de plată. Prin urmare, textul „fără recalculare” îndeplinește exigențele calității legii, fiind accesibil, clar și previzibil.

b) Dacă măsura urmărește „un scop legitim în interesul general” și dacă există o legătură rațională între măsura prevăzută de dispozițiile contestate și scopul legitim urmărit

Guvernul a instituit un mecanism provizoriu și estimativ de calculare a apei potabile și a apei menajere pentru situațiile în care consumatorul serviciului de alimentare cu apă și canalizare nu prezintă lunar datele din contoare. Mecanismul urmărește scopul disciplinării consumatorilor care nu prezintă datele de contor și garantează buna realizare a acestui serviciu public. Neprezentarea datelor din contor de către persoana care consumă apa conduce la imposibilitatea furnizorului de a calcula și primi plata pentru serviciul de alimentare cu apă. În aceste condiții, legislatorul a prevăzut posibilitatea furnizorului de a obliga consumatorul să achite pentru apa consumată o plată calculată potrivit normelor de consum. Acest fapt contribuie ca furnizorul să nu suporte pagube din cauza neindicării de către consumator a datelor din contorul funcțional.

¹⁰ Hotărârea nr. 14 din 21.07.2022 privind excepția de neconstituționalitate a textului „fără recalculare” din punctul 14 din Anexa nr. 5 la Regulamentul cu privire la modul de prestare și achitare a serviciilor locative, comunale și necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor și condițiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire și alimentare cu apă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002

Scopul special menționat poate fi subsumat scopului general al protecției drepturilor și intereselor altor persoane. În acest caz, Curtea are în vedere drepturile și interesele economice/comerciale ale societății comerciale implicate în procesul de furnizare a serviciului public de alimentare cu apă și apă caldă menajeră.

De asemenea, Curtea admite poziția Guvernului că unul dintre scopurile speciale ale măsurii contestate este asigurarea locuințelor cu servicii publice de alimentare cu apă și sanitație sigure și eficiente, bazat pe respectarea indicatorilor de calitate a serviciului prestat.

Interdicția de recalculare a consumului de apă din prevederea contestată contribuie la disciplinarea consumatorilor prin impunerea achitării pentru un volum de apă calculat potrivit normelor de consum, la realizarea intereselor economice ale furnizorului și la protecția drepturilor și intereselor celorlalți consumatori. Măsura contestată are o legătură rațională cu scopul legitim urmărit.

c) Dacă a fost respectat principiul „echilibrului corect”

Curtea a notat că imposibilitatea recalculării sumei pentru serviciile de apă poate presupune o sarcină financiară disproporționată pentru consumatorul aflat în asemenea situații.

Curtea a reținut că legislatorul ar putea adopta un mecanism de recalculare a sumei facturate pentru consumul de apă în cazul în care consumatorul nu a indicat în factură datele din contor. Această ajustare a mecanismului ar realiza de o manieră proporțională scopul legitim urmărit și ar afecta mai puțin exercițiul dreptului de proprietate al consumatorului, în comparație cu măsura generală contestată.

Având în vedere că, în această cauză, legislatorul a preferat o măsură generală (interdicția absolută de recalculare) și a acordat o prioritate absolută scopului urmărit, în detrimentul unor mecanisme mai puțin intruzive în dreptul de proprietate al consumatorilor, Curtea a subliniat că echilibrul dintre principiile concurente a fost perturbat.

Prin urmare, Curtea a constatat că textul „fără recalculare” din punctul 14 din Anexa nr. 5 la Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002 nu asigură un echilibru corect între interesele concurente și, în consecință, este contrar articolelor 46 și 54 din Constituție.

Curtea a emis o Adresă pentru Guvern, în vederea reglementării mecanismului de recalculare a consumului de apă din momentul reluării de către consumator a înscrierii datelor din contoare în bonurile de plată.

11. SUBIECTELE CARE AU DREPTUL DE A CONTESTA HOTĂRĂRILE ADUNĂRII CREDITORILOR

Pe 20 septembrie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 17 privind excepția de neconstituționalitate a textului „pentru încălcări de procedură, la cererea administratorului insolvenței/lichidatorului sau a reprezentantului debitorului” din articolul 59 alin. (1) din Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012¹¹.

¹¹ Hotărârea nr. 17 din 20.09.2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 59 alin. (1) din Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012

Curtea a observat că autorii sesizării critice, în general, imposibilitatea administratorului insolventității sau a lichidatorului de a contesta hotărârea adunării creditorilor din motive de ilegalitate, atunci când îi este anulat sau modificat onorariul de succes.

Curtea a notat că articolul 59 alin. (1) din Legea insolventității stabilește condițiile de anulare a hotărârii adunării creditorilor. Hotărârea adunării creditorilor poate fi anulată de instanța de insolvență pentru încălcări de procedură, la cererea administratorului insolventității sau a lichidatorului, ori a reprezentantului debitorului, precum și din motive de ilegalitate la cererea creditorilor. Legea insolventității stabilește subiectele cu drept de contestare a hotărârilor adunării creditorilor și chestiunile de drept care pot fi invocate în fața instanței de judecată. Curtea a menționat că administratorul insolventității sau lichidatorul nu are dreptul de a contesta, din motive de ilegalitate, hotărârea adunării creditorilor. În cauza în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, administratorul insolventității nu a putut contesta hotărârea adunării creditorilor prin care i-a fost anulată plata unui onorariu de succes în mărime de 4 %.

Curtea nu a putut stabili un alt remediu prin care administratorul insolventității ar putea să-și apere dreptul său cu caracter civil.

Astfel, în cauza în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, administratorul insolventității nu dispune de un drept practic și efectiv de acces la o instanță pentru a-și apăra drepturile sale, în situația în care nu i se plătește onorariul de succes stabilit anterior printr-o hotărâre a adunării creditorilor.

Din punctul de vedere al Constituției, este esențial ca Legea insolventității să conțină garanții procesuale suficiente care să-i ofere persoanei posibilitatea reală de a-și prezenta cauza în fața autorităților competente, astfel încât să-i permită o apărare efectivă împotriva măsurilor care îi afectează drepturile. Curtea a constatat că textul criticat din articolul 59 alin. (1) din Legea insolventității blochează accesul la justiție al administratorului insolventității sau al lichidatorului care contestă hotărârea adunării creditorilor privind anularea sau modificarea onorariului de succes, pentru că ar fi ilegală. Acest fapt reprezintă o încălcare a articolului 20 din Constituție.

Până la modificarea prevederilor menționate de către Parlament, Curtea a instituit o soluție provizorie, potrivit căreia administratorul insolventității sau lichidatorul poate contesta, din motive de ilegalitate, hotărârea adunării creditorilor prin care i-a fost anulat sau modificat onorariul de succes.

În acest sens, Curtea a emis o Adresă pentru Parlament, în vederea reglementării modului de a contesta hotărârea adunării creditorilor de către administratorul insolventității sau de lichidator, atunci când i-a fost anulat sau modificat onorariul de succes.

12. ELIBERAREA DIN FUNCȚIE A JUDECĂTORULUI ÎN CAZUL CONSTATĂRII UNEI ÎNCĂLCĂRI A REGIMULUI JURIDIC AL CONFLICTELOR DE INTERESE, AL INCOMPATIBILITĂȚILOR SAU ÎN CAZUL NEDEPUNERII DECLARAȚIEI DE AVERE ȘI INTERESE PERSONALE

Pe 27 septembrie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 18 privind controlul de constituționalitate al articolului 25 alin. (1) literele g¹), g²) și g⁴) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului¹².

La etapa verificării admisibilității sesizării, Curtea a stabilit că normele al căror control se solicită vizează motivele de eliberare din funcție a judecătorului de la articolul 25 alin. (1) literele g¹), g²) și g⁴) din Legea cu privire la statutul judecătorului, care reglementează eliberarea din funcție a judecătorului în cazul încălcării regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților sau în cazul nedeunerii declarației de avere și interese personale.

I. Cu privire la pretinsa încălcare a articolelor 1 alin. (3), 6 și 116 alin. (1) din Constituție

Controlul declarațiilor de avere și interese personale ale judecătorilor de către Autoritatea Națională de Integritate

Curtea a menționat că, la nivel internațional, nu există un standard cu privire la modul în care urmează să fie organizată verificarea declarațiilor de avere și interese personale, *i.e.* dacă ar trebui să existe un sistem unic pentru toți funcționarii sau sisteme separate pentru diferite categorii de funcționari.

În avizele sale, Comisia de la Veneția a subliniat că nu poate fi identificat un standard european comun în această materie. În timp ce în unele acte se sugerează că doar un organ judiciar ar trebui să aibă puterea de a iniția cauze disciplinare împotriva judecătorilor [(DAJ/DOC(98)23), § 5.1], în altele se acceptă ideea că verificarea situației financiare a judecătorilor poate fi efectuată și de o autoritate din afara justiției [CCJE nr. 21 (2018), § 37]. Comisia de la Veneția a conchis că depinde de realitățile naționale dacă verificarea declarațiilor judecătorilor este efectuată de un organism care vizează toți funcționarii, inclusiv judecătorii, sau de un organism specializat din cadrul sistemului judiciar [(CDL-AD(2019)024), § 28].

Totodată, Comisia de la Veneția a precizat că crearea unui mecanism special de verificare a declarațiilor judecătorilor nu este o exigență care ar rezulta în baza actelor internaționale. Dimpotrivă, modelul în care declarațiile judecătorilor și ale altor funcționari publici sunt verificate de același organism este cel dominant (CDL-PI(2020)018, § 51).

Așadar, Curtea a reținut că există dovezi pertinente și concludente care permit să se conchidă că o autoritate externă este mai bine plasată pentru a realiza controlul declarațiilor judecătorilor. În primul rând, identificarea încălcărilor și comportamentelor ilicite reclamă existența unei expertize pe care o comisie judiciară nu o are, în mod obișnuit. Deși dezvoltarea unei astfel de capacități este posibilă în cadrul puterii judecătorești, acest lucru implică timp și resurse. Totodată, autocontrolul în cadrul sistemului judiciar poate crea percepția că judecătorii sunt în afara oricărei răspunderi. Referitor la acest pericol, Comisia de la Veneția a avertizat în avizele sale asupra clientelismului, corporatismului judiciar și autoprotecției în rândul judecătorilor (CDL-AD(2016)007, § 82).

¹² Hotărârea nr. 18 din 27.09.2022 privind controlul de constituționalitate al articolului 25 alin. (1) literele g¹), g²) și g⁴) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului

Controlul de constituționalitate al articolului 25 alin. (1) lit. g¹) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995

Curtea a reținut că regimul juridic al conflictelor de interese presupune, *inter alia*, obligația de a declara orice conflict de interese real sau potențial unui organism sau funcționar corespunzător. Obligația declarării conflictelor de interese le solicită, în mod explicit, funcționarilor publici să evalueze în mod constant dacă au un conflict de interese și, dacă da, să ia măsurile adecvate pentru a-l soluționa. Abținerea și raportarea sunt, potrivit legii, pași ce trebuie urmați în ciclul de gestionare a conflictelor de interese (articolul 12 alin. (4) din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016).

Cu privire la abținere, Curtea a reținut că ea impune ca persoana aflată într-un conflict de interese să nu ia parte la deciziile care ar putea să o privească. Metoda în discuție recunoaște responsabilitatea funcționarului public de rezolvare a conflictului de interese. Totodată, și articolul 52 alin. (1) din Codul de procedură civilă și, respectiv, articolul 34 alin. (1) din Codul de procedură penală îl obligă pe judecător să se abțină de la examinarea cauzei atunci când există motive care afectează imparțialitatea sa. Curtea a reținut că normele procedurale menționate prevăd o specie a conflictului de interese în activitatea jurisdicțională. În aparență, ar părea să existe un conflict între aceste norme și normele din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016, pentru că impun obligații cu conținut similar.

Regimul juridic al conflictelor de interese în activitatea de îndeplinire a justiției

Curtea a reținut că judecătorii sunt obligați să respecte exigențele Legii nr. 133 din 17 iunie 2016, inclusiv regimul juridic al conflictelor de interese. Pe de altă parte, Curtea a observat că judecătorii au o obligație de imparțialitate, urmând să se abțină de la judecarea cauzelor în care pot exista îndoieli față de obiectivitatea lor (articolul 15 alin. (1) literele a) și d) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995).

Analiza sistematică a conținutului acestor obligații i-a permis Curții să constate caracterul distinct al câmpurilor lor de aplicare. Deși judecătorii depun declarații de avere și interese personale și au obligații în baza statutului de funcționar cu demnitate publică, acest fapt nu presupune că Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 a abrogat sau a făcut desuetă obligația de imparțialitate a judecătorului.

Curtea a precizat că obligația judecătorului de a se abține de la examinarea unei cauze, atunci când există motive în acest sens, decurge din dreptul la un proces echitabil.

Totodată, Curtea a subliniat că examinarea abținerii în activitatea de îndeplinire a justiției presupune standarde de analiză care țin cont de importanța principiilor concurente (*i.e.* obligația imparțialității și obligația de a judeca un caz). Așadar, obligația imparțialității nu acționează de o manieră absolută, așa cum pretinde Legea nr. 133 din 17 iunie 2016, ci implică o punere în balanță a principiilor concurente. Curtea a precizat că punerea în balanță a intereselor concurente reprezintă un atribut al instanței de judecată (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 18 din 9 iulie 2021, § 61).

În Hotărârea nr. 18 din 9 iulie 2021, la § 71, Curtea a precizat că nu poate exista un control din exterior al activității jurisdicționale. Deși hotărârea în discuție viza independența Curții Constituționale și a judecătorilor ei, Curtea a reținut că conceptul de independență este comun și judecătorilor de drept comun.

Prin urmare, Curtea a reținut că articolul 25 alin. (1) litera g¹) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 este constituțional în măsura în care nu se referă la controlul conflictelor de interese ale judecătorilor de drept comun admise în activitatea de îndeplinire a justiției.

Regimul juridic al conflictelor de interese în activitatea administrativă

Curtea a reținut că Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 are ca scop protecția și garantarea obligației de imparțialitate în sfera publică *lato sensu*. Sfera publică, în privința căreia Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 își extinde efectele, cuprinde și activitatea administrativă a judecătorilor ca titulari de demnitate publică. În această ipostază, judecătorul nu mai exercită puterea judecătorească, ci o activitate administrativă (e.g. achiziții publice, angajări ș.a.).

Curtea a observat că, în acest caz, activitatea administrativă a judecătorului poate fi verificată sub aspectul respectării regimului conflictelor de interese de către Autoritatea Națională de Integritate, precum și în procedura contenciosului administrativ, sub aspect de legalitate.

Curtea a reținut că interdicțiile în baza Legii nr. 132 din 17 iunie 2016 se stabilesc prin hotărâri judecătorești, în cazul faptelor ce constituie infracțiuni, și prin actul de constatare al Autorității Naționale de Integritate, în cazul în care subiectul acționează cu încălcarea Legii nr. 133 nr. 17 iunie 2016 (a se vedea, cu privire la delimitarea faptelor care constituie obiect al răspunderii, DCC nr. 143 din 16 decembrie 2019, §§ 21-26; DCC nr. 79 din 3 iunie 2021, §§ 26-28). Actul de constatare poate fi atacat în instanța de judecată, care decide, în mod definitiv, asupra legalității lui. În jurisprudența sa, Curtea a reținut că în fața instanței de judecată persoana beneficiază de toate drepturile și mijloacele de apărare prevăzute în Codul administrativ (DCC nr. 127 din 29 octombrie 2020, §§ 41 și 42).

Așadar, Curtea a reținut că există garanții suficiente împotriva abuzului și că nu există o atentare la valorile garantate în baza articolelor 1 alin. (3), 6 și 116 alin. (1) din Constituție în cazul unui control al Autorității Naționale de Integritate privind respectarea de către judecător a regimului conflictelor de interese în sfera administrativă.

Controlul de constituționalitate al articolului 25 alin. (1) lit. g²) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995

Judecătorii sunt obligați să depună anual, până la 31 martie, declarația de avere și interese personale. Articolul 25 alin. (1) lit. g²) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 sancționează cu eliberarea din funcție fapta de nedepunere a declarației de avere și interese personale.

La modul general, Curtea a constatat că fapta de încălcare a obligației de depunere a declarației de avere și interese personale se poate încadra în una din următoarele categorii: nedepunerea declarației sau depunerea ei cu întârziere. Curtea observat că, în sensul articolului 25 alin. (1) lit. g²) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995, nedepunerea declarației trebuie deosebită de depunerea declarației cu întârziere, pentru că nedepunerea presupune nu doar încălcarea formală a termenului legal de depunere, *i.e.* 31 martie, ci nedepunerea declarației în termen de 30 de zile de la recepționarea demersului privind obligativitatea prezentării declarației [articolul 27 alin. (11) din Legea nr. 132 din 17 iunie 2016].

Curtea a precizat că nedepunerea declarației de avere și interese personale face imposibil controlul în vederea depistării comportamentelor ilicite. Unii funcționari în privința cărora persistă dubii de integritate ar putea fi dispuși să achite o amendă, chiar una substanțială, pentru

a fi scutiți de obligația depunerii declarației și a obține imunizarea, prin aceasta, de orice răspundere care ar putea să rezulte ca urmare a verificării informațiilor raportate (e.g., articolele 326¹, 330² și 352¹ alin. (2) din Codul penal). Într-un asemenea caz, neeliberarea lor din funcție le-ar permite să facă abuz de funcția publică și eventual să obțină foloase nemeritate (nelegale). Cu privire la acest aspect, și Comisia de la Veneția a subliniat că neîndeplinirea cerinței de declarare a averii și veniturilor trebuie asociată cu o sancțiune care să fie suficient de serioasă pentru a servi scopului de descurajare (a se vedea CDL-AD(2015)042, § 39).

Controlul de constituționalitate al articolului 25 alin. (1) lit. g⁴ din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995

Cu privire la incompatibilitățile funcției de judecător, Curtea a observat că acestea sunt stabilite la articolul 8 alin. (1) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995. Potrivit reglementărilor menționate, funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție sau activitate remunerată, cu excepția activității didactice, științifice și de creație, cu mandatul de deputat în Parlament sau de consilier în autoritatea administrației publice locale, cu activitatea de întreprinzător, desfășurată personal sau prin intermediul unui terț, și cu calitatea de membru al organului de conducere al unei organizații comerciale.

Curtea a precizat că legislatorul a definit clar cazurile de incompatibilitate a funcției de judecător și a prevăzut condițiile și termenele în care acestea urmează a fi soluționate (articolul 12 alin. (3) din Legea nr. 199 din 16 iulie 2010). În acest sens, Curtea a reținut că obligația judecătorilor de a soluționa și înlătura incompatibilitatea este reglementată în mod explicit. Totodată, articolul 12 alin. (4) din Legea nr. 199 din 16 iulie 2010 prevede un remediu pentru cazul în care încetarea situației de incompatibilitate nu a fost posibilă în termenul specificat de lege, persoanei revenindu-i obligația de a proba întreprinderea cu bună-credință a acțiunilor de eliminare a acestei situații. Așadar, Curtea a reținut că remediu stabilit de lege este adecvat și oferă protecție pentru cazurile în care, în mod obiectiv, în lipsa vinovăției, nu a fost posibilă soluționarea stării de incompatibilitate în termenul prevăzut de lege.

II. Cu privire la pretinsa încălcare a articolului 123 alin. (1) din Constituție

Curtea a observat că articolul 123 alin. (1) din Constituție nu-i recunoaște *expressis verbis* Consiliului Superior al Magistraturii competența verificării declarațiilor de avere și interese personale ale judecătorilor. În jurisprudența sa, Curtea nu a interpretat acest articol în sensul în care Consiliului îi este recunoscută o asemenea competență.

Curtea a reținut că Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 prevede obligația judecătorilor de a depune declarații de avere și interese personale, de a respecta regimul juridic al conflictelor de interese și al incompatibilităților funcției de judecător. Potrivit articolului 19 literele b) și c) din Legea nr. 132 din 17 iunie 2016, Autoritatea Națională de Integritate verifică și constată comportamentele care constituie abateri de la lege. Autoritatea poate să întocmească un proces-verbal cu privire la contravenție și, după caz, un act de constatare cu privire la fapta de încălcare. Totuși, legalitatea constatărilor sale poate fi verificată de instanța de judecată.

Așadar, Curtea a reținut că Autoritatea Națională de Integritate nu are competența de a decide eliberarea din funcție a judecătorului. Mai mult, Curtea a stabilit că nu există nicio probă care să confirme concluzia potrivit căreia controlul respectării regimului juridic al conflictelor de interese și al incompatibilităților funcției de judecător oferă, în mod special, spațiu pentru

uzurparea competențelor Consiliului. De altfel, Consiliul Superior al Magistraturii este autoritatea care asigură aplicarea măsurii de eliberare din funcție a unui judecător.

13. REVIZUIREA UNEI DECIZII DEFINITIVE DE APLICARE A SANCTIUNII CONTRAVENTIONALE

Pe 3 noiembrie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 19 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 476 alin. (1) din Codul contravențional¹³.

Curtea a menționat că articolul 21 din Constituție, care garantează principiul prezumției nevinovăției persoanei, încorporează și dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași faptă (*principiul ne bis in idem*). Acest drept își găsește corespondența în dispozițiile articolului 4 § 1 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În același timp, articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană permite redeschiderea procesului dacă fapte noi sau recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

Așadar, Curtea a subliniat că articolul 21 din Constituție, interpretat prin prisma articolului 4 § 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană, îi permite legislatorului să reglementeze posibilitatea anulării unor decizii de sancționare definitive doar în cazul descoperirii unor circumstanțe excepționale, cum ar fi apariția unor fapte noi, descoperirea recentă a unor fapte sau identificarea unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente de natură să afecteze hotărârea pronunțată (a se vedea *Mihalache v. România* [MC], § 129).

Curtea a observat că norma contestată nu condiționează revizuirea deciziilor de aplicare a sancțiunii contravenționale sau a hotărârilor judecătorești contravenționale definitive de descoperirea circumstanțelor excepționale stabilite de articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7. Dimpotrivă, aceasta permite anularea unor decizii de sancționare definitive ca urmare a unei simple reevaluări a faptelor prin prisma legii aplicabile.

Astfel, Curtea a reținut că motivul de revizuire prevăzut de norma contestată nu corespunde naturii juridice a unei căi extraordinare de atac. Conform unei interpretări textuale, norma contestată stabilește mai curând un motiv pentru promovarea unei căi ordinare de atac, însă cu scopul de a obține o reexaminare și o nouă determinare juridică a cauzei.

În acest context, Curtea a menționat că principiul securității raporturilor juridice pretinde ca nicio parte din proces să nu aibă dreptul să solicite revizuirea unei hotărâri definitive și obligatorii doar cu scopul de a obține o reexaminare și o nouă determinare a cauzei.

Dat fiind caracterul extraordinar al procedurii de revizuire, Curtea a reținut că și motivele care sunt susceptibile de a declanșa o astfel de procedură trebuie să aibă un caracter excepțional. Revizuirea reprezintă o cale de retractare a hotărârii care se bazează pe depistarea unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sau pe apariția unor fapte noi sau recent descoperite, dacă acestea sunt susceptibile să aibă un impact asupra hotărârii pronunțate.

Odată ce decizia de sancționare devine definitivă, articolul 21 din Constituție nu le permite autorităților să solicite anularea acesteia pentru că fapta contravenientului a fost încadrată juridic greșit. De altfel, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a menționat că riscul oricărei

¹³ Hotărârea nr. 19 din 03.11.2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 476 alin. (1) din Codul contravențional

greșeli comise de către autoritatea de urmărire penală sau de către o instanță de judecată trebuie să fie suportat de stat, iar erorile nu trebuie puse în sarcina persoanei în cauză (a se vedea *Radchikov v. Rusia*, 24 mai 2007, § 50).

Așadar, Curtea a reținut că legislatorul nu a avut în vedere standardele impuse de articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7 la Convenție atunci când a reglementat, conform normei contestate, posibilitatea solicitării de către procuror a revizuirii deciziilor sau hotărârilor definitive de sancționare contravențională. Încadrarea juridică greșită a faptelor nu constituie, în sine, o circumstanță excepțională, în sensul articolului 21 din Constituție. Totuși, norma în discuție ar putea fi compatibilă cu articolul 21 din Constituție dacă cererea de revizuire ar fi întemeiată pe următoarele circumstanțe excepționale: apariția unor fapte noi, descoperirea unor fapte recente sau identificarea unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente

De asemenea, Curtea a constatat că articolul 476 alin. (1) din Codul contravențional nu prevede un termen în care procurorul se poate adresa cu o cerere de revizuire. În acest sens, Curtea a făcut trimitere la jurisprudența Curții Europene, potrivit căreia atât dreptul material, cât și cel procedural trebuie să fie conform principiului securității juridice, care pretinde ca domeniul de aplicare al unui remediu să fie clar circumscris în timp (a se vedea *Brumărescu v. Romania* [MC], 28 octombrie 1999, § 62; *Mihalache v. România* [MC], 8 iulie 2019, § 115).

Curtea a observat că în cazul procedurii de revizuire în defavoarea contravenientului procurorul poate formula o cerere de revizuire a deciziei sau a hotărârii definitive emise în cauza contravențională oricând după aflarea faptelor noi sau recent descoperite sau descoperirea unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente. Curtea nu a putut identifica vreun motiv pentru care legea îi conferă procurorului o marjă temporală nelimitată pentru a iniția revizuirea. O persoană care a fost sancționată contravențional, chiar dacă au fost constatate fapte care justifică revizuirea, nu poate fi menținută într-o stare de incertitudine continuă.

Curtea a conchis că principiul securității juridice pretinde ca prerogativa procurorului de a solicita revizuirea deciziei sau a hotărârii emise în cauza contravențională să fie circumscrisă în timp. Prin urmare, norma în discuție ar putea fi compatibilă cu articolul 21 din Constituție dacă procurorul ar putea solicita revizuirea într-un termen stabilit de lege.

Până la reglementarea unui termen de către Parlament, Curtea a considerat necesar să stabilească o soluție provizorie. Curtea a identificat-o în articolul 475 alin. (1) din Codul contravențional, care reglementează termenul de șase luni pentru declanșarea procedurii de revizuire în favoarea contravenientului. Acest termen ar putea fi aplicat și în cazul declanșării procedurii de revizuire în defavoarea contravenientului.

În consecință, până la modificarea prevederilor menționate *supra* de către Parlament, procurorul are competența de a înainta, în termen de șase luni, o cerere de revizuire a deciziei sau a hotărârii emise în cauza contravențională, dacă faptele noi sau recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze decizia sau hotărârea pronunțată.

În aceste condiții, Curtea a emis o Adresă Parlamentului în vederea reglementării procedurii de revizuire a deciziilor sau hotărârilor judecătorești contravenționale definitive în conformitate cu considerentele hotărârii.

14. CONDIȚIA DACTILOGRAFIERII CERERII DE RECURS

Pe 3 noiembrie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 20 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă¹⁴.

La etapa verificării admisibilității sesizării, Curtea a reținut că, deși autorul a ridicat excepția de neconstituționalitate a articolului 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă în întregime, acesta a pus în discuție doar cerința dactilografierii cererii de recurs. Așadar, Curtea a reținut spre examinare doar textul „trebuie să fie dactilografiată și” din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă. Curtea a decis că aceste prevederi urmează a fi examinate în fond, prin prisma articolelor 20, 119 și 54 din Constituție.

Articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă stabilește, în mod cert, că cererea de recurs trebuie să fie dactilografiată. Prin urmare, Curtea a reținut că prevederile legale analizate îndeplinesc exigențele calității legii, fiind accesibile, clare și previzibile.

Curtea a notat că cerințele de formă ale unei cereri prevăzute de lege pentru formularea unei căi de atac urmărește scopul asigurării bunei-administrații a justiției. Astfel, Curtea a admis că condiția dactilografierii cererilor de recurs în procedura civilă urmărește realizarea acestui scop special care poate fi subsumat scopului legitim general al asigurării ordinii publice.

Curtea a menționat că condiția dactilografierii cererilor de recurs în procedura civilă ar putea avea ca obiectiv asigurarea unui caracter lizibil al actelor în discuție. Caracterul inteligibil al cererilor de recurs este necesar pentru a se putea constata, în fiecare caz particular, dacă o cerere de recurs cuprinde toate elementele menționate în lege. Citirea cu ușurință a cererilor de recurs poate conduce la simplificarea procesului de gestionare a acestor cereri și, prin urmare, la reducerea costurilor și a timpului necesar pentru realizarea acțiunilor aferente intentării procedurii de recurs.

Totuși, Curtea a observat că articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă instituie condiția dactilografierii cererilor de recurs pentru toți reclamânții, fără a face vreo deosebire între reclamânții persoane fizice și reclamânții persoane juridice, sau între reclamânții care sunt asistați de avocați și reclamânții care acționează *in propria persona*. Dat fiind caracterul general al normei în discuție, Curtea a constatat că ea este incidentă și în cazul unor categorii de reclamânți care nu au posibilitatea efectivă de a dactilografia documentele, *e.g.* persoanele deținute în penitenciare, persoanele spitalizate în mod forțat, persoanele neinstruite în domeniul utilizării tehnicii de calcul etc.

Curtea a constatat că o măsură mai puțin intruzivă în drepturile reclamânților o reprezintă competența instanței de recurs de a nu da curs sau de a restitui cererile de recurs care sunt ilizibile, *i.e.* în care instanța nu poate identifica elementele obligatorii ale unei cereri, indiferent dacă cererea este dactilografiată sau scrisă de mână. Altfel spus, nu este relevantă forma scrierii (olografă sau dactilografiată), dar este important caracterul lizibil și conținutul cererii.

Având în vedere că există mijloace care pot realiza la fel de eficient scopul legitim urmărit, cu un prejudiciu mai mic pentru dreptul de acces la un tribunal, Curtea a conchis că textul „trebuie

¹⁴ Hotărârea nr. 20 din 03.11.2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă

să fie dactilografată și” din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă este contrar articolelor 20, 119 și 54 din Constituție.

15. SALARIZAREA JUDECĂTORILOR ȘI A MEMBRILOR CONSILIULUI SUPERIOR AL MAGISTRATURII

Pe 6 decembrie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 21 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, a articolelor III și V din Legea nr. 271 din 23 noiembrie 2018 pentru modificarea unor acte legislative și a articolului VI din Legea nr. 257 din 16 decembrie 2020 cu privire la modificarea unor acte legislative.¹⁵

La originea cauzei se află sesizarea privind controlul de constituționalitate al unor prevederi din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, din Legea nr. 271 din 23 noiembrie 2018 pentru modificarea unor acte legislative și din Legea nr. 257 din 16 decembrie 2020 cu privire la modificarea unor acte legislative.

Autorul sesizării a susținut că prevederile contestate încalcă articolele 1 alin. (3), 6, 116 alineatele (1) din Constituție. Totodată, pentru că în sesizare autorul a solicitat controlul prevederilor contestate și din perspectiva remunerării membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, Curtea a reținut incidența articolelor 121¹, 122 și 123 din Constituție, care reglementează rolul, componența și atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii.

La etapa verificării admisibilității sesizării, Curtea a stabilit că normele al căror control se solicită vizează doar articolele 12 alineatele (15) și (16), 29 alin. (2) și Anexa nr. 4 Tabelul 1 din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018, care reglementează remunerarea judecătorilor și a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii.

În jurisprudența sa, Curtea a reținut că Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție și celelalte instanțe judecătorești, ca autorități publice, care, în virtutea funcțiilor lor, exercită controlul de constituționalitate și de legalitate asupra activității autorităților executive și legislative, trebuie să aibă la dispoziție resursele financiare necesare exercitării acestor funcții (HCC nr. 27 din 31 octombrie 2019, § 54). Curtea a subliniat că remunerația judecătorului, în care intră orice mijloc de asigurare materială sau socială, constituie una din componentele de bază ale independenței sale, reprezentând o contrapondere față de restricțiile, interdicțiile și responsabilitățile impuse în virtutea funcției sale. Curtea a precizat că statul are obligația de a stabili remunerația judecătorului astfel încât aceasta să compenseze efortul și responsabilitățile lui și să fie pe măsura statutului și a funcției pe care o exercită (HCC nr. 24 din 2 octombrie 2018, §§ 38-40; HCC nr. 21 din 3 octombrie 2019, § 38).

În Hotărârea nr. 9 din 7 aprilie 2022, § 64, Curtea a reținut că judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate și să acționeze fără restricție și fără a fi supuși unor influențe, incitări, presiuni, amenințări sau intervenții ilegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cui și de motivul de la baza lor. În calitate de deținător al autorității judecătorești, judecătorul trebuie să-

¹⁵ Hotărârea nr. 21 din 06.12.2022 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, a articolelor III și V din Legea nr. 271 din 23 noiembrie 2018 pentru modificarea unor acte legislative și a articolului VI din Legea nr. 257 din 16 decembrie 2020 cu privire la modificarea unor acte legislative

și poată exercita funcția în deplină independență în raport cu toate constrângerile de natură socială, economică și politică, și chiar în raport cu alți judecători și cu administrația judecătorească (HCC nr. 2 din 9 februarie 2016, § 97; HCC nr. 7 din 24 martie 2020, § 38).

Curtea a menționat că Legea fundamentală nu-i acordă Parlamentului o marjă discreționară nelimitată în domeniul remunerării judecătorului. Articolele 1 alin. (3), 6 și 116 alin. (1) din Constituție presupun că Parlamentul are obligația de a le stabili judecătorilor o remunerație suficient de ridicată și de stabilă pentru a-i proteja de riscul intervențiilor sau al presiunilor exterioare susceptibile să le afecteze independența și imparțialitatea.

La această etapă, Curtea a examinat: (i) dacă legea protejează independența judecătorului prin ajustarea salariului în cazul fluctuațiilor economice, (ii) dacă legea prevede garanții împotriva presiunilor externe din partea legislativului și a executivului și (iii) quantumul adecvat al remunerației judecătorului.

(i) Dacă Legea protejează independența judecătorului prin ajustarea salariului în cazul fluctuațiilor economice

Curtea a constatat că salariul judecătorului se calculează prin înmulțirea valorii de referință din Legea bugetului de stat cu coeficientul de salarizare din Anexa nr. 4 Tabelul 1 la Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018. Cu privire la valoarea de referință, articolul 12 alineatele (15) și (16) din Lege stabilește că aceasta trebuie reexaminată anual în funcție de condițiile economice din țară și de posibilitățile bugetului public național, cel puțin la nivelul prognozat al ratei inflației, fără a fi posibilă stabilirea unui quantum mai mic decât cel stabilit în anul precedent. La o primă vedere, aceste norme ar asigura ajustarea salariilor cu condițiile economice.

Totuși, articolul 29 alin. (2) din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 le oferă autorităților competente o marjă discreționară largă privind condițiile în care are loc ajustarea salariului judecătorului. Astfel, deși legislativul a majorat, începând cu anul 2020, valoarea de referință pentru unele categorii de funcționari publici, remunerația judecătorului nu a suferit nicio modificare, în pofida faptului că inflația a diminuat din puterea de cumpărare a salariilor judecătorilor.

De la intrarea în vigoare a Legii nr. 270 și până în prezent, salariul unui judecător de primă instanță cu o vechime în muncă de până la 6 ani este de 20 650 lei, în timp ce salariul unui secretar de stat în Guvern a fost de 22 011 lei în anul 2020, de 22 678 lei în anul 2021 și de 24 012 lei în anul 2022. Curtea a reținut că unele categorii salariale se bucură și de plăți compensatorii, de indemnizații lunare neimpozabile și de garanții sociale (a se vedea, spre exemplu, articolul 26 din Legea privind statutul deputatului în Parlament).

Deși au fost efectuate mai multe ajustări salariale, Curtea a reținut că ele au avut un caracter incoerent. Totodată, Curtea a observat că înghețarea salariilor judecătorilor nu a urmărit să implementeze un obiectiv de ordine publică, cum ar fi reducerea deficitului bugetar.

(ii) Dacă Legea prevede garanții împotriva presiunilor externe din partea legislativului și a executivului

Curtea a reținut că legislația nu le impune autorităților competente obligația motivării refuzului privind ajustarea salariului. Această situație le poate crea judecătorilor suspiciuni de rea-intenție și poate conduce la un sentiment generalizat de nemulțumire. Spre deosebire de alți salariați, judecătorii nu-și pot revendica dreptul la majorări salariale prin negocieri sau prin acțiuni colective. Implicarea lor în astfel de acțiuni ar presupune că sunt dispuși la concesiuni în activitatea lor, pentru a beneficia de creșterea salariilor.

În Hotărârea nr. 27 din 31 octombrie 2019, la § 57, Curtea a semnalat caracterul necorespunzător al atragerii instanțelor judecătorești în negocieri cu autoritățile statului pentru obținerea finanțării necesare activității lor. În acest sens, Curtea a subliniat că instanțele judecătorești exercită controlul de legalitate în privința activității autorităților executive și legislative, fapt care poate nemulțumi autoritățile supuse controlului. În calitatea lor de autorități care elaborează anual proiectul bugetului de stat sau aprobă bugetul de stat, ele ar putea limita în mod nejustificat finanțarea autorităților vizate.

Cu privire la acest risc și Comisia de la Veneția a subliniat că salariul judecătorilor trebuie stabilit pe bază de criterii obiective și transparente, iar avantajele financiare care includ un element discreționar trebuie excluse, întrucât reprezintă o amenințare la adresa independenței puterii judecătorești [a se vedea Raportul privind independența sistemului judiciar, partea I: independența judecătorilor (CDL-AD(2010)004), § 46].

(iii) Cuantumul adecvat al remunerației judecătorului

În termeni economici, valoarea unui salariu poate fi măsurată pe baza cantității de bunuri care pot fi achiziționate în baza sa la o dată concretă sau nominal, desemnând o sumă de bani. Curtea a precizat că fluctuațiile economice acționează în mod diferit în privința acestor valori. În timp ce valoarea nominală nu este afectată de fluctuațiile economice, valoarea reală a salariului se diminuează, pentru că scade cantitatea de mărfuri și servicii care pot fi procurate.

În Hotărârea nr. 24 din 2 octombrie 2018, Curtea a precizat că remunerația judecătorului constituie una din componentele de bază ale independenței lui. Într-o democrație autentică, atât guvernării, cât și poporul trebuie să recunoască că judecătorul, cărui i s-a încredințat puterea de a decide cu privire la drepturile și libertățile omului, trebuie să posede o independență materială și un sentiment de siguranță cu privire la viitorul său. În Hotărârea nr. 27 din 31 octombrie 2019, la § 31, Curtea a reținut că o justiție independentă nu poate fi imaginată în lipsa unor garanții financiare și că drepturile și libertățile fundamentale ale omului dobândesc un caracter iluzoriu în absența unei justiții independente care să asigure respectarea lor. Garanția independenței financiare a judecătorilor impune ca prestațiile bănești să corespundă cu realitățile economice și sociale (§ 66). Ajustarea salariilor judecătorilor nu trebuie să depindă exclusiv de puterea executivă sau legislativă ca autorități competente de a elabora și de a adopta bugetul de stat.

Așadar, garanția securității financiare, așa cum a fost interpretată în jurisprudența Curții, îi oferă judecătorului protecție față de diminuarea nejustificată a salariului. În cazul analizat, Curtea a precizat că diminuarea valorii nominale sau reale a salariului conduce la consecințe similare în privința independenței justiției, diminuând nivelul de protecție a judecătorului. Prin urmare, având în vedere că inflația erodează valoarea salariului, subminând în același timp

scopul garanției securității financiare, Curtea a reținut că remunerația judecătorilor trebuie protejată de fluctuațiile monetare.

Curtea a precizat că nivelul salariului influențează decizia judecătorilor privind încetarea carierei. Majoritatea judecătorilor acced în funcție în tinerețe, proiectându-și o carieră de durată. Deși la data ocupării funcției majoritatea judecătorilor sunt conștienți de necesitatea unor sacrificii financiare, Curtea a subliniat că ei nu trebuie puși în situația de a-și epuiza resursele personale sau de a se îndatora.

Cu referire la condițiile de salarizare a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, Curtea a considerat că membrii Consiliului (judecători și non-judecători), aleși în baza articolului 122 din Constituție, trebuie să beneficieze de garanții privind independența și imparțialitatea lor. Remunerația lor trebuie să corespundă poziției pe care o ocupă și trebuie să fie proporțională cu volumul de lucru pe care îl îndeplinesc.

Curtea a precizat că remunerația nu trebuie să depindă în exclusivitate de puterea executivă sau de cea legislativă, autorități competente de a elabora și a adopta bugetul de stat pentru fiecare an financiar. Legislația trebuie să prevadă mecanismele necesare care să asigure menținerea valorii reale a salariilor acestora la nivelul corespunzător îndeplinirii funcției de garant al independenței autorității judecătorești.

Având în vedere că Consiliul Superior al Magistraturii este o instituție indisolubil legată de puterea judecătorească (instituție de autogovernare judecătorească și garantul independenței autorității judecătorești), Curtea a precizat că raționamentele expuse în această hotărâre urmează să se aplice, *mutatis mutandis*, și față de membrii Consiliului.

Curtea a recunoscut constituționale articolele 12 alin. (15) și 29 alin. (2) din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, în măsura în care ajustarea anuală a mărimii valorii de referință de salarizare a judecătorilor și a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii este obligatorie și se bazează cel puțin pe rata inflației medii anuale la data adoptării Legii bugetului de stat pentru anul următor. De asemenea, Curtea a recunoscut constituționale articolul 12 alin. (16) și Anexa nr. 4 Tabelul 1 din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, în partea referitoare la judecători și la membrii Consiliului Superior al Magistraturii.

B. Avize

În anul 2022, Curtea a pronunțat **Avizul nr. 1 din 15 martie 2022 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 46 din Constituție** (presupunția dobândirii licite a bunurilor de către persoanele care exercită funcții publice).

La originea cauzei se afla sesizarea depusă de 56 de deputați din Parlamentul Republicii Moldova prin care se solicită avizarea proiectului de lege pentru modificarea articolului 46 din Constituția Republicii Moldova.

Proiectul de lege pentru modificarea Constituției urmărește să instituie o diferențiere a persoanelor care exercită funcții publice de celelalte persoane, din perspectiva prezumției caracterului licit al dobândirii bunurilor lor. Autorii sesizării au notat că instituția confiscării averii nejustificate a funcționarilor publici poate fi considerată o problemă, având în vedere interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție dată de Curtea Constituțională prin Hotărârile nr. 21 din 20 octombrie 2011 și nr. 6 din 16 aprilie 2015. În acest sens, potrivit autorilor sesizării, pentru a face mai eficient mecanismul de confiscare a averii nejustificate, este necesar ca în eventualitatea unor proceduri judiciare de confiscare a averii nejustificate inițiate în privința persoanelor care exercită funcții publice, sarcina probei să se repartizeze între părțile implicate, potrivit unui standard mai redus decât cel pe care îl presupune Constituția în prezent.

Astfel, autorii inițiativei de revizuire a Constituției propuneau completarea articolului 46 alin. (3) din Constituție, astfel încât teza a doua să aibă următorul conținut: „Caracterul licit al dobândirii se prezumă, cu excepția averii persoanelor care exercită funcții publice”.

În analiza sa, Curtea a reținut:

Cu privire la respectarea procedurii de inițiere a revizurii Constituției

Curtea a observat că articolul 141 alin. (1) din Constituție le permite deputaților să inițieze revizuirea Constituției.

Cu privire la limitele revizurii Constituției, Curtea a observat că articolele 63 alin. (3) și 142 din Constituție stabilesc condiții temporale și materiale de revizuire a Constituției.

Cu privire la respectarea condițiilor temporale ale revizurii Constituției (constituționalitatea extrinsecă)

Condițiile temporale presupun imposibilitatea revizurii Constituției în perioada prelungirii mandatului Parlamentului, până la întrunirea legală a noii componente [articolul 63 alin. (3) din Constituție], pe durata stării de urgență, de asediu și de război [articolul 142 alin. (3) din Constituție].

Având în vedere că la momentul pronunțării acestui Aviz în Republica Moldova acționa starea de urgență instituită prin Hotărârea Parlamentului nr. 41 din 24 februarie 2022, Curtea a precizat că textul „Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de urgență, de asediu și de război” din articolul 142 alin. (3) coroborată cu dispozițiile articolului 72 alin. (2) și articolul 143 din Constituție trebuie interpretat în sensul în care Legea constituțională de revizuire a Constituției nu poate fi adoptată de Parlament în perioada stării de urgență de asediu și de război.

Curtea a observat că revizuirea Constituției inițiată de deputați, la această etapă, nu cade sub incidența vreunei interdicții temporale prevăzute de Constituție. Prin urmare, condițiile prevăzute de articolele 63 alin. (3) și 142 alin. (3) din Constituție sunt îndeplinite.

Cu privire la respectarea condițiilor materiale ale revizurii Constituției (constituționalitatea intrinsecă)

Condițiile materiale presupun că dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum. De asemenea, este interzisă suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora prin modificările propuse [articolul 142 alineatele (1) și (2) din Constituție].

Bazându-se pe Hotărârile Curții nr. 21 din 20 octombrie 2011 și nr. 6 din 16 aprilie 2015, autorii sesizării au susținut că varianta actuală a articolului 46 alin. (3) din Constituție împiedică reglementarea unui mecanism eficient de luptă împotriva corupției și de confiscare a averilor nejustificate dobândite de persoanele care exercită funcții publice.

În Hotărârea nr. 21 din 20 octombrie 2011, Curtea a interpretat articolul 46 alin. (3) din Constituție. Autorul sesizării afirma că prezumția caracterului licit al dobândirii averii nu este absolută și ar permite repartizarea sarcinii probei între autorități și funcționarul public a cărui avere este cercetată. Cu privire la aceste aspecte, Curtea a reținut că în cazul în care este pus în discuție caracterul ilicit al dobândirii averii de către funcționarii publici, sarcina probei le revine exclusiv autorităților. Curtea a notat că răsturnarea sarcinii probei în cazul funcționarilor publici și al altor persoane salarizate de la bugetul de stat ar contraveni principiului prezumției nevinovăției, garantat de articolul 21 din Constituție, deoarece confiscarea averii funcționarilor și a altor persoane salarizate din bugetul de stat ar putea avea loc în absența unei hotărâri judecătorești definitive prin care să se stabilească vinovăția penală sau contravențională. Curtea a notat că, potrivit principiilor dreptului procesual penal, nimeni nu este obligat să-și dovedească nevinovăția. Sarcina probei îi revine acuzării, iar dubiile se interpretează în favoarea acuzatului (*in dubio pro reo*). Curtea a reținut că în absența unei asemenea prezumții, deținătorul unui bun ar fi supus unei insecurități continue, pentru că ori de câte ori s-ar invoca dobândirea ilicită a unui bun, sarcina probei nu i-ar reveni celui care face afirmația, ci deținătorului bunului. Din acest motiv, înlăturarea prezumției are semnificația suprimării dreptului la proprietate (a se vedea, *inter alia*, §§ 24, 29, 35, 36 și 64 din Hotărârea citată valabile până la 10 martie 2022).

În Hotărârea nr. 6 din 16 aprilie 2015, Curtea a fost sesizată să verifice constituționalitatea infracțiunii de îmbogățire ilicită. Autorul sesizării considera că prevederea penală în discuție contravenea prezumției nevinovăției, deoarece persoanele investigate pentru comiterea infracțiunii de îmbogățire ilicită trebuiau să demonstreze caracterul licit al averii dobândite. Cu privire la acest aspect, Curtea a notat că infracțiunea de îmbogățire ilicită nu contravine prezumției nevinovăției, având în vedere că dispozițiile contestate stabileau obligația autorităților de investigație de a demonstra caracterul ilicit al averii (a se vedea § 108 din Hotărârea citată).

În data de 10 martie 2022, Curtea a pronunțat Hotărârea nr. 7¹⁶ prin care a revizuit Hotărârile nr. 21 din 20 octombrie 2011 și nr. 6 din 16 aprilie 2015. În Hotărârea sa, Curtea a reținut la § 38, în special cu referire la Hotărârea sa nr. 21 din 20 octombrie 2011, următoarele:

- premisa confiscării care poate avea loc doar în cadrul unui proces penal și premisa că măsura confiscării este reglementată constituțional doar în cazul săvârșirii unor infracțiuni sau contravenții nu se sprijină pe textul articolului 46 alin. (3) din Constituție și sunt infirmate de

¹⁶ Hotărârea nr. 7 din 10.03.2022 privind revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție și a Hotărârii Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală

reglementările internaționale relevante și de exemple oferite în hotărârea *Gogitidze și alții v. Georgia* din 12 mai 2015 a Curții Europene;

- premisa existenței unui singur standard de probă în cazul procedurilor în care funcționarilor publici li se impută dobândirea ilicită a averii nu decurge din textul articolului 46 alin. (3) din Constituție și este infirmată de considerentul Curții Europene din § 107 al hotărârii *Gogitidze*, care menționează, cu titlu de exemple, probarea „dincolo de orice dubiu rezonabil” și probarea potrivit balanței probabilităților, aplicabile în procedurile penale sau în procedurile civile;

- premisa „legăturii indisolubile” dintre prezumția caracterului licit al proprietății și prezumția nevinovăției nu-și are fundamentul în textul articolului 46 alin. (3) din Constituție și contravine considerentului exprimat de Curtea Europeană în § 126 al hotărârii *Gogitidze*.

Curtea a observat că în cele două hotărâri a făcut dependentă posibilitatea confiscării de existența unei cauze penale sau contravenționale (a se vedea HCC nr. 21 din 20 octombrie 2011, § 32, și HCC nr. 6 din 16 aprilie 2015, § 65). Însă în hotărârea *Gogitidze și alții v. Georgia*, 12 mai 2015, § 105, Curtea Europeană a reținut că există standarde juridice europene și chiar universale comune care încurajează confiscarea bunurilor legate de infracțiuni grave, cum ar fi corupția, spălarea de bani, infracțiunile legate de droguri ș.a., fără o condamnare penală prealabilă. Mai mult, sarcina probării originii licite a bunurilor despre care se presupune că au fost dobândite în mod ilicit poate fi transferată în mod legitim asupra pârâților în cadrul unor proceduri non-penale de confiscare, inclusiv în cadrul unor proceduri civile *in rem*. Măsura confiscării poate fi aplicată nu doar în cazul produselor directe ale unei infracțiuni, ci și în cazul bunurilor, inclusiv al oricărui venit sau al altor beneficii indirecte, obținute prin convertirea ori transformarea produselor directe ale infracțiunii sau prin amestecul acestora cu alte bunuri, eventual legale. Măsura confiscării nu poate fi aplicată doar în cazul persoanelor bănuite direct de comiterea infracțiunilor, ci și în cazul terților care au dobândit un drept de proprietate fără buna-credință cerută, prin disimularea rolului lor ilicit la acumularea averii în cauză (a se vedea HCC nr. 7 din 10 martie 2022, § 34).

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a considerat că măsurile de confiscare sunt proporționale și în lipsa unei condamnări care să stabilească vinovăția persoanelor învinuite. De asemenea, Curtea Europeană a considerat că este legitim pentru autoritățile naționale relevante să emită ordine de confiscare pe baza unei preponderențe a probelor care să sugereze că veniturile legale ale pârâților nu puteau fi suficiente pentru ca aceștia să dobândească bunurile în cauză. Într-adevăr, atunci când ordinul de confiscare este o consecință a unor proceduri civile *in rem* legate de produsele infracțiunilor derivate din infracțiuni grave, Curtea nu a pretins probarea „dincolo de orice dubiu rezonabil” a originii ilicite a bunurilor în cadrul unor astfel de proceduri. În schimb, s-a considerat că standardul balanței probabilităților ori o probabilitate înaltă a originii ilicite, combinată cu incapacitatea proprietarului de a proba contrariul, era suficientă în sensul testului proporționalității impus de articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană. În plus, autorităților naționale li s-a acordat o marjă de manevră conform Convenției pentru a aplica măsurile de confiscare nu doar în cazul persoanelor învinuite direct de comiterea unor infracțiuni, ci și în cazul membrilor de familie și al altor rude/persoane apropiate despre care se presupunea că dețineau ori administrau bunurile dobândite ilicit în numele persoanelor bănuite de infracțiuni sau care nu au dat dovadă de buna-credință necesară (a se vedea *Raimondo v. Italia*, 22 februarie 1994, § 30; *Arcuri și alții v. Italia* (dec.), 5 iulie 2001; *Morabito și alții v. Italia* (dec.), 7 iunie 2005; *Butler v. Regatul Unit* (dec.), 27 iunie 2002; *Webb v. Regatul Unit* (dec.), 10 februarie 2004; *Saccoccia v. Austria*, 18 decembrie 2008; și *Gogitidze și alții v. Georgia*, § 107).

De asemenea, Curtea Europeană a subliniat că articolul 6 § 2 din Convenție, care garantează principiul prezumției nevinovăției, nu este aplicabil în cazul confiscării bunurilor dispuse în contextul unei proceduri civile *in rem*, care nu implică stabilirea unei acuzații penale și care nu are un caracter punitiv, ci unul preventiv și/sau compensatoriu (a se vedea *Gogitidze și alții v. Georgia*, § 126).

Prin urmare, Curtea a subliniat că instituția confiscării poate opera în mod separat de o cauză penală sau contravențională, *e.g.* în contextul unor proceduri civile *in rem*. În cadrul unor proceduri civile, standardul probei este mai redus decât standardul probării „dincolo de orice dubiu rezonabil”, care operează în procesele penale. Standardul balanței probabilităților, care operează în procesul civil, presupune ca instanțele să constate că un fapt este stabilit dacă sunt convinse că probabilitatea că acesta a avut loc este mai mare decât probabilitatea că faptul nu a avut loc.

Prin urmare, având în vedere considerentele HCC nr. 7 din 10 martie 2022 și jurisprudența relevantă a Curții Europene referitoare la dreptul de proprietate, în conformitate cu care trebuie interpretată Constituția Republicii Moldova, Curtea a observat că textul actual al articolului 46 alin. (3) din Constituție nu stabilește niciun impediment pentru realizarea obiectivului urmărit de autorii proiectului de lege constituțională.

Curtea a observat că, deși autorii proiectului de modificare a Constituției urmăresc ca noile dispoziții să faciliteze repartizarea sarcinii probei, în contextul unor cauze privind confiscarea averii nejustificate, între autoritățile statului și persoanele despre a căror avere se susține că are un caracter ilicit (p. 5 din Nota informativă la proiect), textul propus pentru modificarea Constituției elimină orice posibilitate de repartizare a probei în cazul persoanelor care exercită funcții publice.

Formularea „cu excepția averii persoanelor care exercită funcții publice” induce ideea caracterului ilicit al averii acestor persoane, care se prezumă. Această formulare contravine condiției impuse, în prezent, de articolul 46 alin. (3) din Constituție, potrivit căreia cel care face o afirmație (*i.e.* autoritățile statului) trebuie să o dovedească (cu un standard de probare mai ridicat sau mai redus). Formularea în discuție elimină necesitatea vreunui standard de probă din cele pe care le admite, în prezent, articolul 46 alin. (3) din Constituție, indiferent dacă se desfășoară proceduri penale sau proceduri non-penale. În contextul unor eventuale litigii privind confiscarea averii unei persoane care exercită funcții publice, formularea propusă va permite ca autoritățile publice să facă doar afirmații, fără să le dovedească, și va plasa persoanele care exercită funcții publice într-un dezechilibru față de autoritățile statale. Astfel, ea constituie o suprimare a dreptului de proprietate.

Curtea a reiterat că textul actual al articolului 46 alin. (3) din Constituție nu reprezintă un impediment pentru aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcție de tipul procedurilor (penale sau non-penale), pentru implementarea obiectivului urmărit de autorii proiectului de modificare a Constituției.

Având în vedere cele menționate, Curtea a conchis că proiectul de revizuire a Constituției propus de autorii sesizării nu corespunde cerințelor stabilite la articolul 142 alin. (2) din Constituție, pentru că are ca rezultat suprimarea unei garanții a dreptului de proprietate al persoanelor care exercită funcții publice.

C. Validarea mandatelor de deputat

În ședințele plenare ale Curții nu au fost stabilite circumstanțe de natură să împiedice validarea mandatelor de deputat în Parlament atribuite următorilor candidați supleanți:

- domnul Alexandr Nesterovschi, pe lista Blocului electoral al Comuniștilor și Socialiștilor (HCC nr. 2/2022);
- domnul Roman Roșca, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” (HCC nr. 13/2022);
- domnii Adrian Albu și Gaik Vartanean, pe lista Blocului electoral al Comuniștilor și Socialiștilor (HCC nr. 15/2022);
- domnul Vasile Porțevschi, pe lista Partidului politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” (HCC nr. 16/2022).

D. Adrese

Pe parcursul anului 2022, Curtea a formulat următoarele adrese către Parlament și Guvern:

- **Adresa nr. PCC-01/174g-2 din 18.01.2022**

Prin Decizia nr. 2 din 18 ianuarie 2022, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a articolului 220 alin. (1) din Codul penal și a articolului 89 alin. (1) din Codul contravențional, ridicată de dnii avocați Vasile Nicoară și Nicolae Ursu, în interesele dnei Ina Arhirii, parte în dosarul nr. 1-1651/2021, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani.

Curtea a observat că, deși autorii sesizării au contestat în întregime articolul 220 alin. (1) din Codul penal și articolul 89 alin. (1) din Codul contravențional, aceștia au pus în discuție problema interpretării și aplicării noțiunii de „prostituție”. Mai exact, aceștia se întreabă dacă este posibil ca prostituția să fie practică în mediul online.

Curtea a analizat această problemă în Decizia sa nr. 36 din 19 aprilie 2018. Astfel,

Curtea a reținut următoarele:

„39. [...] potrivit articolului 9 alin.(1) din Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, „fiecare parte va adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a incrimina ca infracțiune, potrivit dreptului său intern, următoarele comportamente, atunci când acestea sunt comise în mod intenționat și fără drept: a) producerea de materiale pornografice având ca subiect copii, în vederea difuzării acestora prin intermediul unui sistem; b) oferirea sau punerea la dispoziție de materiale pornografice având ca subiect copii, prin intermediul unui sistem informatic; c) difuzarea sau transmiterea de materiale pornografice având ca subiect copii, prin intermediul unui sistem informatic; d) fapta de a-și procura sau de a procura pentru alte persoane materiale pornografice având ca subiect copii, prin intermediul unui sistem informatic; e) posesia de materiale pornografice având ca subiect copii, într-un sistem informatic sau într-un mijloc de stocare de date informatice”.

40. De asemenea, conform articolului 3 al Protocolului facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului referitor la vânzarea de copii, prostituția și pornografia infantilă, „fiecare

stat parte se asigură că, cel puțin, următoarele acte și activități sunt acoperite în totalitate de dreptul său penal, indiferent dacă aceste infracțiuni sunt comise pe plan intern sau pe plan transnațional, individual sau organizat: [...] c) producerea, distribuirea, difuzarea, importul, exportul, oferirea, vânzarea sau deținerea în scopul pornografiei infantile în sensul definiției de la articolul 2”.

41. În Manualul de interpretare a acestui protocol, editat de UNICEF, se menționează: „Articolul 3 impune statelor părți incriminarea producerii, distribuirii, difuzării, importului, exportului, oferirii, vânzării sau deținerii în scopul pornografiei infantile în sensul definiției de la articolul 2. Pornografia poate, printre alte forme, să fie reprezentată în spectacole live, în fotografii, în filme, în înregistrări video și în înregistrări sau difuzări de imagini digitale”.

42. Nu în ultimul rând, în Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatarea sexuală a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI a Consiliului se stabilește: „În contextul incriminării actelor legate de spectacolul pornografic, prezenta directivă se referă la actele care constau într-o expunere organizată în direct adresată unui public” [punctul 8) din Preambul]; „spectacol pornografic” înseamnă expunerea în direct adresată unui public, inclusiv prin tehnologia informațiilor și comunicațiilor: (i) a unui copil implicat într-un comportament sexual explicit, real sau simulat; ori (ii) a organelor genitale ale unui copil în principal cu scop sexual” [articolul 2 lit. e)].

43. Prin urmare, produsul pornografic este susceptibil de difuzare online. Această regulă funcționează nu doar în cazul pornografiei infantile, ci și în cazul pornografiei adulte. Totodată, în niciunul din aceste acte, pornografia on-line (i.e. serviciile sexuale online) nu este privită ca o formă a prostituției, cele două noțiuni având un câmp de aplicare diferit.”

De asemenea, la § 37 din Decizia sa nr. 36 din 19 aprilie 2018, Curtea a constatat că există un consens științific că prostituția nu poate presupune prestarea de servicii sexuale online. Aceasta pentru că prestarea de servicii sexuale online nu implică practicarea de acte sexuale cu persoanele care beneficiază de serviciile prostituatei. Prestarea unor asemenea servicii nu implică contactul direct al corpului persoanei cu corpul celui care beneficiază de serviciile acesteia. Altfel spus, din moment ce lipsește un contact fizic, asemenea acțiuni, i.e. prestarea serviciilor sexuale online, nu intră sub incidența noțiunii de „prostituție”, ci a celei de „pornografie”.

Totodată, la § 35 din Decizia sa nr. 36 din 19 aprilie 2018, Curtea a reiterat că, în mod curent, prin „prostituție” se înțelege practicarea de acte sexuale cu diferite persoane care beneficiază de serviciile prostituatei, aceasta urmărind să-și procure astfel mijloace de existență sau principalele mijloace de existență.

Totuși, atunci când Parlamentul a votat Legea nr. 159 din 12 octombrie 2018 prin care, între altele, a fost modificat articolul 89 din Codul contravențional (articol care stabilește răspunderea pentru practicarea prostituției), nu s-a ținut cont de consensul european în materie specificat în Decizia Curții Constituționale nr. 36 din 19 aprilie 2018. Din acest considerent, Curtea a emis această Adresă, în vederea armonizării legislației naționale cu standardele europene.

- **Adresa nr. PCC-01/80a-81 din 24.02.2022**

Prin Hotărârea nr. 3 din 24 februarie 2022, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional textul „și de locul de trai (raioane/municipii)” din articolul 49 alin. (4) din Legea nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și punctele 9 și 10 din Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a compensației pentru serviciile de transport, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1413 din 27 decembrie 2016.

În vederea evitării unui vid legislativ, Curtea a stabilit o soluție provizorie, potrivit căreia, până la reglementarea mărimii compensației pentru serviciile de transport în conformitate cu raționamentele Hotărârii, persoanelor cu dizabilități accentuate li se va achita trimestrial compensația pentru serviciile de transport în mărime de 180 lei.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice articolul 49 alin. (4) din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/205a/86 din 03.03.2022**

Prin Hotărârea nr. 4 din 3 martie 2022, Curtea Constituțională a declarat neconstituționale punctele 8, 8¹, 8², 8³, 8⁴ și 8⁶ din Anexa nr. 7 la Regulamentul cu privire la modul de prestare și achitare a serviciilor locative, comunale și necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor și condițiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire și alimentare cu apă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002.

De asemenea, Curtea a constatat că aplicarea imediată a acestei hotărâri ar permite o repartizare dezechilibrată a plăților, inclusiv pentru spațiile comune, în cazurile de deconectare integrală sau parțială de la sistemul centralizat de încălzire. Din acest motiv, pentru a evita producerea consecințelor menționate, Curtea a considerat necesar să amâne efectele acestei hotărâri până pe data de 1 mai 2022.

În acest context, Curtea a solicitat Parlamentului și Guvernului să reglementeze un mecanism de achitare a serviciilor de încălzire în cazul apartamentelor deconectate de la sistemul centralizat de încălzire în conformitate cu raționamentele Hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/153g-87 din 03.03.2022**

Prin Hotărârea nr. 5 din 3 martie 2022, Curtea Constituțională a recunoscut constituțional textul „în temeiul prevăzut la articolul 61 lit. b), e) și f) din Cod” din articolul 60 alin. (4) din Codul de executare în măsura în care debitorul poate contesta încheierea privind intentarea procedurii de executare și în cazurile reglementate la articolul 61 alin. (1) literele a), c) și d) din Codul de executare.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice articolul 60 alin. (4) din Codul de executare în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/212g/150 din 05.04.2022**

La 5 aprilie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 8 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 25 alin. (6) și 32 din Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012.

În Hotărârea citată, Curtea a stabilit inexistența vreunui scop legitim care să justifice omisiunea reglementării unui mecanism de plată a remunerației administratorului provizoriu și de

restituire a cheltuielilor avansate de acesta în cazul în care debitorul nu are bunuri și nici nu există persoane cărora să le fie imputabilă starea de insolvabilitate a debitorului.

De asemenea, Curtea a constatat că nu poate substitui Parlamentul în reglementarea unui mecanism de remunerare în situațiile examinate. Acest fapt face imposibilă aplicarea imediată a hotărârii adoptate. Din acest motiv, Curtea a considerat necesar să amâne efectele hotărârii până pe data de 1 ianuarie 2023.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să reglementeze, în conformitate cu raționamentele Hotărârii Curții Constituționale, un mecanism de plată a remunerației administratorului autorizat în procesele de insolvabilitate și de restituire a cheltuielilor avansate de acesta în cazul în care debitorul nu are bunuri și nici nu există persoane cărora să le fie imputabilă starea de insolvabilitate a debitorului.

- **Adresa nr. PCC-01/141a-178 din 22.04.2022**

La 22 aprilie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Decizia nr. 60 pentru controlul constituționalității Legii nr. 235 din 3 octombrie 2016 privind emisiunea obligațiunilor de stat în vederea executării de către Ministerul Finanțelor a obligațiilor de plată derivate din garanțiile de stat nr. 807 din 17 noiembrie 2014 și nr. 101 din 1 aprilie 2015.

În Decizia citată, Curtea a observat cazuri de:

- executare de către autoritățile publice a unor hotărâri ale Guvernului nepublicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova;
- emisiune monetară în proporții importante efectuată de Banca Națională a Moldovei fără a avea la bază o decizie a Parlamentului prevăzută de articolul 130 alin. (3) din Constituție;
- acordare a garanțiilor de stat și a creditelor de stat fără un control asupra acordării împrumuturilor de stat exercitat de Parlament în baza atribuției stabilite de articolul 66 lit. i) din Constituție.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice astfel legislația încât:

- o eventualele emisiuni de monedă pe care le va face Banca Națională a Moldovei să respecte dispoziția articolului 130 alin. (3) din Constituție;
- o să asigure eficiență atribuției Parlamentului prevăzute de articolul 66 lit. i) din Constituție de exercitare a controlului parlamentar asupra acordării împrumuturilor de stat.

- **Adresa nr. PCC-01/18a/240 din 16.06.2022**

Pe 16 iunie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 12 cu privire la controlul constituționalității articolului 3 alin. (2) din Legea nr. 1432 din 28 decembrie 2000 privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim, a articolului 27 alin. (2) din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, a Hotărârii Guvernului nr. 165 din 9 martie 2010 cu privire la quantumul minim garantat al salariului în sectorul real și a Hotărârii Guvernului nr. 550 din 9 iulie 2014 privind stabilirea quantumului salariului minim pe țară.

Prin Hotărârea citată, Curtea a observat că articolul 3 alin. (4) din Legea nr. 1432 din 28 decembrie 2000 are ca obiectiv să asigure doar necesitățile de bază ale salariaților, fără să aibă în vedere necesitățile social-culturale ale salariaților. În acest sens, Curtea a recunoscut constituțional articolul 3 alin. (4) din Legea nr. 1432 din 28 decembrie 2000 privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim, în măsura în care cuantumul salariului minim asigură minimumul de existență, inclusiv necesitățile social-culturale ale salariatului.

De asemenea, Curtea a declarat neconstituțională Hotărârea Guvernului nr. 550 din 9 iulie 2014, pe motiv că cuantumul salariului minim pe întreaga țară (1 000 de lei lunar) este mai mic decât minimumul de existență al persoanei apte de muncă, calculat de Biroul Național de Statistică pentru semestrul II din anul 2021 (2 344 de lei lunar). În acest sens, Curtea a reținut că cuantumul salariului minim pe întreaga țară nu acoperă nici măcar necesitățile de bază ale salariatului.

În concluzie, Curtea a notat că Hotărârea Guvernului nr. 550 din 9 iulie 2014 contravine articolelor 1 alin. (3), 43 alin. (1), (2) și 47 alin. (1) din Constituție și a stabilit că efectele hotărârii se aplică începând cu data de 1 august 2022. Curtea a hotărât că în cazul în care Guvernul nu va stabili cuantumul salariului minim pe țară în conformitate cu raționamentele expuse în această hotărâre până la data de 1 august 2022, cuantumul salariului minim în întreaga țară va fi similar cuantumului minim garantat al salariului în sectorul real, stabilit conform punctului 1 din Hotărârea Guvernului nr. 165 din 9 martie 2010.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să reglementeze mecanismul de calculare a salariului minim în conformitate cu raționamentele Hotărârii Curții Constituționale nr. 12 din 16 iunie 2022.

- **Adresa nr. PCC-01/285g-315 din 21.07.2022**

Prin Hotărârea nr. 14 din 21 iulie 2022, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional textul „fără recalculare” din punctul 14 din Anexa nr. 5 la Regulamentul cu privire la modul de prestare și achitare a serviciilor locative, comunale și necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor și condițiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire și alimentare cu apă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002.

În acest context, Curtea i-a solicitat Guvernului să modifice Anexa nr. 5 la Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002 în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/253g-386 din 20.09.2022**

Prin Hotărârea nr. 17 din 20 septembrie 2022, Curtea Constituțională a declarat constituțional textul „pentru încălcări de procedură, la cererea administratorului insolvenței/lichidatorului sau a reprezentantului debitorului” din articolul 59 alin. (1) din Legea insolvenței în măsura în care administratorul insolvenței/lichidatorul poate contesta din motive de ilegalitate hotărârea adunării creditorilor prin care i-a fost anulat sau modificat onorariul de succes.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să modifice articolul 59 din Legea insolvenței în conformitate cu raționamentele hotărârii Curții Constituționale.

- **Adresa nr. PCC-01/33g/555 din 03.11.2022**

Pe 3 noiembrie 2022, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 19 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 476 alin. (1) din Codul contravențional.

Prin Hotărârea citată, Curtea a constatat că legislatorul nu a avut în vedere standardele impuse de articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7 la Convenție atunci când a reglementat, conform normei contestate, posibilitatea solicitării de către procuror a revizuirii deciziilor sau hotărârilor definitive de sancționare contravențională. Încadrarea juridică greșită a faptelor nu constituie, în sine, o circumstanță excepțională, în sensul articolului 21 din Constituție. Totuși, norma în discuție ar putea fi compatibilă cu articolul 21 din Constituție dacă cererea de revizuire ar fi întemeiată pe următoarele circumstanțe excepționale: apariția unor fapte noi, descoperirea unor fapte recente sau identificarea unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente.

Suplimentar, Curtea a conchis că principiul securității juridice pretinde ca prerogativa procurorului de a solicita revizuirea deciziei sau a hotărârii emise în cauza contravențională să fie circumscrisă în timp. Prin urmare, norma în discuție ar putea fi compatibilă cu articolul 21 din Constituție dacă procurorul ar putea solicita revizuirea într-un termen stabilit de lege.

În acest context, Curtea îi solicită Parlamentului să reglementeze procedura de revizuire a deciziilor sau a hotărârilor judecătorești contravenționale definitive în conformitate cu raționamentele Hotărârii Curții Constituționale nr. 19 din 3 noiembrie 2022.

E. Opinii separate

Au expus opinii separate la unele acte pronunțate de Curte judecătoria:

Liuba Șova, la Hotărârea nr. 21 din 06.12.2022 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, a articolelor III și V din Legea nr. 271 din 23 noiembrie 2018 pentru modificarea unor acte legislative și a articolului VI din Legea nr. 257 din 16 decembrie 2020 cu privire la modificarea unor acte legislative (salarizarea judecătorilor și a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii).

Serghei Țurcan, la Decizia nr. 31 din 22 martie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 215a/2021 privind controlul constituționalității prevederilor articolului I pct. 8 din Legea nr. 102 din 24 august 2021 pentru modificarea Legii nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură (excluderea procurorului-șef al Procuraturii UTA Găgăuzia din rândul membrilor de drept ai Consiliului Superior al Procurorilor); la Decizia nr. 45 din 12 aprilie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 123g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 208 alin. (6) din Codul de executare și a unor prevederi din punctul 59 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.583 din 26 mai 2006 (accesul condamnaților la internet); la Decizia nr. 85 din 30 iunie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 208g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul educației (finanțarea de la bugetul de stat a pachetului standard de servicii educaționale pentru învățământul general); la Decizia nr. 155 din 22 noiembrie 2022 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 12a/2022 și nr. 113g/2022 pentru controlul constituționalității Legii nr. 13 din 21 ianuarie 2022 pentru modificarea Legii nr. 1260 din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură.

TITLUL III. EXECUTAREA ACTELOR CURȚII CONSTITUȚIONALE

Potrivit art. 28 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, actele Curții sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. Consecințele juridice ale actului normativ sau ale unor părți ale acestuia declarate neconstituționale urmează a fi înlăturate conform legislației în vigoare.

Actele Curții Constituționale au efect *erga omnes*, fiind obligatorii și opozabile tuturor subiecților, indiferent de nivelul autorității.

Constatarea inacțiunii legislative, adică a lacunei legii sau a altui act normativ contrar Constituției, generează, în mod inevitabil, consecințe juridice. Hotărârea Curții Constituționale presupune obligația legislatorului de a soluționa problema existenței unor lacune de drept printr-o reglementare adecvată și eliminarea prevederilor defectuoase.

Lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor instanței de jurisdicție constituțională echivalează cu neexercitarea competenței de bază a acestuia, și anume cea de *legiferare*, atribuită de Constituție. Această situație se atestă în condițiile în care unele hotărâri ale Curții Constituționale prin care se declară neconstituțională o prevedere legală sau un act pot genera *vid legislativ*, deficiențe și incertitudini în aplicarea legii.

În vederea excluderii acestor repercusiuni negative, art. 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională prevede că Guvernul, în termen de cel mult 3 luni de la data publicării hotărârii Curții Constituționale, prezintă Parlamentului proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea sau abrogarea actului normativ sau a unor părți ale acestuia declarate neconstituționale. Proiectul de lege respectiv urmează a fi examinat de Parlament în mod prioritar.

La momentul adoptării prezentului Raport, rămân a fi neexecutate de către legiuitor următoarele acte: din 2011 – o adresă; din 2014 – o adresă; din 2017 – o hotărâre și 3 adrese; din 2018 – o hotărâre și 2 adrese; din 2019 – 3 hotărâri și 2 adrese; din 2020 – 4 hotărâri și 3 adrese; din 2021 – 7 hotărâri și 3 adrese; din 2022 – 4 hotărâri și 4 adrese.

Totodată, o parte considerabilă din actele Curții au fost executate prin adoptarea Legii pentru modificarea unor acte normative nr. 95 din 14.04.2022, în vigoare din 20.06.2022.

TITLUL IV. COOPERAREA EXTERNĂ

În cadrul segmentului colaborării externe a Curții Constituționale, anul 2022 a fost marcat de evenimente majore atât pe plan național, cât și internațional. Judecătorii Curții Constituționale și asistenții judiciari au participat la un șir de evenimente care au contribuit la consolidarea relațiilor externe și a imaginii Curții pe arena internațională.

Pe parcursul anului 2022, membrii Curții Constituționale au avut întrevederi cu reprezentanți străini, diverși experți în cadrul structurilor internaționale, cu ambasadori ai misiunilor oficiale străine în Republica Moldova și cu un președinte de țară.

Astfel, la 7 aprilie 2022, Excelența sa, dl Egils Levits, Președintele Republicii Letonia, a efectuat o vizită la Curtea Constituțională, fiind însoțit de Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Letoniei în Republica Moldova, dl Uldis Mikuts, și de consilieri. Discuțiile au vizat activitatea Curții Constituționale, angajamentul său ferm de a garanta preeminența dreptului și respectarea drepturilor omului și menținerea unei colaborări strânse cu Curtea Constituțională a Letoniei. Vizita Președintelui Levits a fost de o semnificație deosebită, cu atât mai mult cu cât Excelența sa a fost judecător internațional la Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Vizita respectivă a fost precedată de întâlnirea Președintelui Curții Constituționale cu Ambasadorul Letoniei în Republica Moldova, Excelența sa, dl Uldis Mikuts, care a avut loc în data de 2 martie 2020. Unul dintre aspectele abordate în cadrul întrevederii l-a constituit consolidarea colaborării dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a Republicii Letonia.

Pe 28 martie, Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, a primit vizita cordială a Excelenței sale, dl Daniel Ioniță, ambasador al României, cu ocazia încheierii misiunii diplomatice în Republica Moldova. În cadrul întrevederii, a fost în special remarcată activitatea fructuoasă a dlui Daniel Ioniță și apreciată colaborarea strânsă dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a României.

La 23 mai, Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, a avut o întrevedere de lucru cu reprezentanții Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova, dl Eduard Pesendorfer, atașat, manager de proiecte în justiție și drepturile omului, și dna Satu Seppanen, înaltul consilier al UE pe domeniul justiției și al procuraturii. Întrevederea s-a axat pe identificarea necesităților Curții Constituționale în vederea elaborării unui program privind viitoarea colaborare.

Pe 7 iulie, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a avut o întrevedere cu ambasadorul Slovaciei în Republica Moldova, Excelența sa, dl Pavol Ivan. În cadrul întrevederii s-a menționat sprijinul Republicii Slovacia pentru Republica Moldova și au fost abordate perspectivele de dezvoltare a colaborării dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a Republicii Slovacia.

Pe 11 iulie, Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, a primit vizita Excelenței sale, dl Aidarbekov Almat, Ambasador al Republicii Kazahstan în Republica Moldova. În cadrul discuției, Excelența sa a relatat, între altele, despre reformele democratice care au avut loc în ultimul timp în Kazahstan ca urmare a modificării Constituției. La rândul său, Președintele Curții a menționat deschiderea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale cu Consiliul Constituțional din Kazahstan.

Pe 25 iulie, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a avut o întrevedere cu ambasadorul Austriei în Republica Moldova, Excelența sa, dna Stella Avallone. În cadrul întrevederii au fost abordate perspectivele de dezvoltare a colaborării bilaterale dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Curtea Constituțională a Republicii Austria.

Pe 9 septembrie, dna Liuba Șova și dl Nicolae Roșca, judecători ai Curții Constituționale, au avut un dialog fructuos cu dl Lətif Hüseynov, judecător al Curții Europene a Drepturilor Omului din partea Republicii Azerbaidjan. Subiectele abordate în cadrul întrevederii s-au

referit, în principal, la modul în care Curtea de la Strasbourg interpretează Convenția Europeană.

Pe 22 septembrie, judecătorii Curții Constituționale au avut o întrevedere cu o delegație a Comisiei de la Veneția, formată din dna Veronika Bilkova, dl Jan Velaers, experți ai Comisiei, și dl Michael Janssen, funcționar al Consiliului Europei. Vizita experților Comisiei de la Veneția a avut loc în contextul pregătirii opiniilor Comisiei privind Legea securității informaționale și privind Legea care sancționează utilizarea simbolurilor asociate agresiunilor militare.

Pe 11 octombrie, dna Președinte Domnica Manole a primit la Curtea Constituțională vizita Excelenței sale, dl Ambasador al Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova, Kent D. Logsdon, și a dlui Ehsan Aleaziz, ofițer politic în cadrul Ambasadei. Discuțiile au vizat competența Curții Constituționale, provocările la care a fost supusă în trecut această instituție și posibilitățile de implementare a unor proiecte în vederea eficientizării activității Curții.

Pe 13 octombrie, doamna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a avut o scurtă întrevedere cu Excelența sa, dl Levan Diasamidze, Ambasador al Georgiei în Republica Moldova. În cadrul întrevederii au fost abordate subiecte privind competențele și prioritățile Curții Constituționale. De asemenea, discuțiile au vizat și cooperarea internațională și activitățile Curții Constituționale sub aspectul deținerii președinției Conferinței Curților Constituționale Europene (CCCE).

Pe 22 noiembrie, la solicitarea Oficiului Consiliului Europei în Republica Moldova, la Curtea Constituțională a avut loc o întrevedere cu Directorul Directoratului pentru Coordonare a Programelor al Consiliului Europei, dl Claus Neukirch, însoțit de dl William Massolin, șeful Oficiului Consiliului Europei la Chișinău, fiind discutate probleme legate de cooperarea cu Consiliul Europei în cadrul Planului de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024. În cadrul discuțiilor, doamna Domnica Manole a menționat care sunt prioritățile Curții, accentuând cât de importantă este respectarea independenței judecătorilor într-o societate democratică, asigurarea supremației Constituției, precum și a autorității Curții. Discuția s-a axat, în principal, pe rolul Curții în protejarea valorilor statului de drept și pe viitoarele proiecte de activitate.

Pe 24 noiembrie, Excelența sa, dl Jānis Mažeiks, Ambasador și Șef al Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova, a întreprins o vizită de curtoazie la Curtea Constituțională, fiind primit de dna Domnica Manole, Președintele Curții. Discuțiile din cadrul întâlnirii s-au referit la activitatea judecătorilor constituționali, la protejarea independenței acestora și la proiectele susținute de Uniunea Europeană privind funcționarea Curții.

Pe 13 decembrie, doamna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a avut o scurtă întrevedere cu Excelența sa, dna Margret Uebber, Ambasador al Germaniei în Republica Moldova. În cadrul întrevederii au fost abordate subiecte privind competențele și prioritățile Curții Constituționale. De asemenea, discuțiile au vizat cooperarea internațională și activitățile Curții Constituționale sub aspectul deținerii președinției Conferinței Curților Constituționale Europene (CCCE).

Pe 14 decembrie, o delegație a Departamentului pentru executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, sub conducerea dnei Clare Ovey, șef al Departamentului, a efectuat o vizită de lucru la Curtea Constituțională. Constituind un exercițiu tehnic și o practică curentă

pentru Departamentul de executare, această vizită a urmărit stabilirea contactelor cu autoritățile de resort antrenate în executarea hotărârilor CtEDO.

Vizite la alte Curți Constituționale

- *La Curtea Constituțională a României.* În perioada 9-11 mai, o delegație a Curții Constituționale a Republicii Moldova a participat la o conferință internațională cu genericul „Curtea Constituțională – garant al supremației Constituției, factor de echilibru și stabilitate și fundament al democrației și al statului de drept”, organizată la București cu ocazia împlinirii a 30 de ani de la înființarea Curții Constituționale a României. Delegația Curții Constituționale a Republicii Moldova a fost condusă de doamna Președinte Domnica Manole, care a fost însoțită de domnii judecători Vladimir Țurcan, Serghei Țurcan, Nicolae Roșca și de asistenții judiciari doamna Dina Musteața și domnii Marcel Lupu și Vasile Oprea.

În cadrul lucrărilor conferinței, doamna Domnica Manole a avut o luare de cuvânt în care i-a felicitat pe colegii de la Curtea Constituțională a României și a accentuat importanța consolidării ideii de respectare a Constituției în societate, fără teama de reacțiile exagerate din partea publicului în cazurile mai dificile.

- *La Curtea Constituțională a Ucrainei – online.* Pe 28 iunie, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, a avut o intervenție în cadrul conferinței internaționale organizate de Curtea Constituțională a Ucrainei cu ocazia Zilei Constituției statului ucrainean. Dna Manole a prezentat jurisprudența constituțională a Republicii Moldova privind Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, subliniind importanța menținerii parcursului european.

- *La Curtea Constituțională a Letoniei.* În perioada 15-16 septembrie, doamna Președinte Domnica Manole a participat, la invitația omologului său leton, dl Aldis Lavins, la o conferință organizată la Riga, Letonia, dedicată împlinirii a 100 de ani de la adoptarea Constituției Letoniei și a 25 de ani de la fondarea Curții Constituționale letone. Sub genericul “Sustenabilitatea ca valoare constituțională”, comunicările din cadrul conferinței au abordat teme cum ar fi drepturile fundamentale în mediul digital, amenințările la adresa democrației și soluțiile democratice pentru acestea, precum și protecția mediului înconjurător și dreptul la un mediu sănătos.

- *La Curtea Constituțională a României.* În perioada 26-30 septembrie 2022, o delegație de juriști ai Curții Constituționale a Republicii Moldova, din care au făcut parte domnii Teodor Papuc, Dumitru Avornic, Dina Musteața, Cristina Chihai și Marcel Lupu, precum și o delegație a Curții Constituționale din Ungaria, compusă din doamnele Horváth Dóra și Sevaracz Luca și domnul Nagy Botond, consilieri, au efectuat o vizită de lucru la Curtea Constituțională a României.

În deschiderea acestei întâlniri trilaterale, desfășurată sub genericul „*Best Practice Exchange Program in Constitutional Adjudication*” și aflată la prima sa ediție, domnul Marian Enache, președintele Curții Constituționale a României, a precizat că obiectivul urmărit este acela de a realiza la nivelul magistraților-asistenți un schimb de bune practici în domeniul controlului de constituționalitate și de a cunoaște mai bine problemele de drept constituțional cu care se confruntă cele trei curți constituționale.

Pe parcursul vizitei de lucru au avut loc întrevederi cu judecători ai Curții Constituționale a României, iar reprezentanții celor trei curți constituționale au efectuat prezentări și au purtat

discuții tematice privind atribuțiile și competența curților constituționale, efectele deciziilor curților constituționale, drepturile și libertățile fundamentale-limite și test de proporționalitate, precum și relația dintre Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Curtea de Justiție a Uniunii Europene și curțile constituționale naționale.

Totodată, în perioada 19-23 septembrie 2022, membrii delegației Curții Constituționale din Republica Moldova împreună cu magistrații-asistenți ai Curții Constituționale a României au fost antrenați în discuții tematice referitoare la atribuțiile și competența celor două instanțe de jurisdicție constituțională, precum și la jurisprudența acestora.

- *La Curtea Constituțională a Albaniei.* Cu ocazia celebrării a 30 de ani de la fondarea Curții Constituționale a Albaniei, dl Vladimir Țurcan, judecător, însoțit de dl Marcel Lupu, asistent judiciar, au participat la conferința internațională aniversară intitulată „Rolul curților constituționale în noile democrații”, care s-a desfășurat în perioada 20 – 21 octombrie 2022, la Tirana, Albania.

- *La Curtea Constituțională a Lituaniei.* În perioada 24-26 octombrie 2022, doamna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a participat, la invitația omoloagei sale din Lituania, doamna Președinte Danutė Jočienė, la o conferință internațională organizată la Vilnius, Lituania, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la adoptarea Constituției din 1922 și a 30 de ani de la adoptarea Constituției din 1992 a Republicii Lituania.

În cadrul conferinței, în secțiunea intitulată „Tradiții constituționale și durabilitate constituțională”, doamna Președinte Domnica Manole a avut o prezentare, în care a analizat jurisprudența relevantă a Curții Constituționale a Republicii Moldova.

- *La Curtea Constituțională a Cehiei.* În perioada 7-8 noiembrie 2022, la invitația Președintelui Curții Constituționale a Republicii Cehia, domnul Pavel Rychetský, o delegație a Curții Constituționale a Republicii Moldova, condusă de doamna Președinte Domnica Manole, a efectuat o vizită de lucru la Curtea Constituțională a Republicii Cehia, în orașul Brno. Delegația a mai fost compusă din judecătorii Nicolae Roșca și Liuba Șova, însoțiți de doamna Elena Gorodișteanu, șef al Secției relații externe.

Discuțiile purtate în cadrul întrevederii au vizat chestiuni actuale și de interes comun: competențele celor două curți, respectarea drepturilor fundamentale, independența justiției, precum și realizările înregistrate pe segmentul cooperării internaționale.

Reprezentanții celor două curți constituționale au convenit să dezvolte colaborarea bilaterală, inclusiv prin întreprinderea unor vizite de studii ale asistenților judiciari ai Curții Constituționale a Republicii Moldova la Curtea Constituțională din Cehia.

- *La Curtea Constituțională a Austriei.* În zilele de 16 și 17 noiembrie, Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, a efectuat o vizită la Curtea Constituțională a Austriei. În cadrul acestei vizite, doamna sa a purtat discuții cu dl Christoph Grabenwarter, Președintele Curții austriece, și cu dna Verena Madner, vicepreședinte al Curții. Discuțiile au vizat mai multe subiecte, între care provocările la adresa independenței judecătorilor constituționali din cele două state, competențele celor două curți, lucrările Conferinței Curților Constituționale Europene ș.a.

Președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova i-a adresat Președintelui Curții Constituționale a Austriei invitația de a efectua în 2023 o vizită la Chișinău și de a ține o

prelegere în fața judecătorilor și a universitarilor specializați în materia dreptului constituțional. De asemenea, domniei sale i-a mai fost adresată propunerea de a lansa, în Republica Moldova, împreună cu Curtea Constituțională a Republicii Moldova, un proiect similar celui implementat de Curtea Constituțională a Austriei - „Constituția și Școala” - privind popularizarea dreptului constituțional prin organizarea de expoziții și prezentări pentru elevi.

Participarea la evenimente internaționale

- *Cel de-al nouălea Congres al Asociației Curților Constituționale Francofone.* În perioada 31 mai - 1 iunie 2022, în Dakar, Senegal, a avut loc cel de-al 9-lea Congres al Asociației Curților Constituționale Francofone. Evenimentul s-a desfășurat sub genericul „Judecătorul constituțional și drepturile omului”, fiind organizat cu sprijinul Consiliului Constituțional al Senegalului și beneficiind de prezența a aproximativ o sută de participanți.

Discuțiile s-au concentrat pe trei subiecte: drepturile omului, statul de drept și democrația; metode și tehnici judiciare pentru apărarea drepturilor omului; drepturile omului și circumstanțele excepționale.

La acest eveniment Curtea Constituțională a Republicii Moldova a fost reprezentată de domnii judecători Nicolae Roșca și Serghei Țurcan. Dl judecător Serghei Țurcan, în comunicarea sa, a relatat despre efectul *res interpretata* al jurisprudenței CEDO în jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova.

- *Deschiderea anului judiciar al Curții Europene a Drepturilor Omului.* Pe 24 iunie, doamna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a participat la deschiderea oficială a anului judiciar al Curții Europene a Drepturilor Omului la Strasbourg, Franța. Evenimentul a fost precedat de un seminar privind protecția drepturilor omului în perioada pandemiei.

- *Congresul al cincilea al Conferinței Mondiale privind Justiția Constituțională.* În perioada 4-7 octombrie 2022, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole, și dl judecător Serghei Țurcan au participat la cel de-al 5-lea Congres al Conferinței Mondiale privind Justiția Constituțională, organizat în Bali, Indonezia. Congresul a avut ca temă „Justiția constituțională și pacea”.

Conferința Mondială privind Justiția Constituțională reunește 119 curți constituționale, consilii și curți supreme din Africa, America de Nord, America de Sud, Asia, Australia/Oceania și Europa. Această organizație promovează justiția constituțională ca un element de bază al democrației, protecția drepturilor omului și preeminența dreptului.

În prima zi a Congresului, doamna Președinte Domnica Manole a avut o întâlnire cu reprezentanții curților membre ale Conferinței Curților Constituționale Europene, la care s-a discutat despre necesitatea de a propune Adunării Generale a Conferinței Mondiale modificarea Statutului organizației, pentru a face posibilă excluderea unei curți-membre pentru încălcarea valorilor fundamentale promovate de această organizație, aceasta fiind necesar, în special, în lumina ultimei hotărâri a Curții Constituționale a Federației Ruse privind anexarea a patru regiuni ale Ucrainei la Federația Rusă. În aceeași zi, doamna Președinte Manole a participat la ședința Biroului Conferinței Mondiale, la care a susținut ideea modificării Statutului Conferinței, pentru a face posibilă excluderea unei curți-membre.

În cea de-a doua zi a Congresului, Adunarea Generală a Conferinței a confirmat, între altele, statutul Curții letone de membru al Biroului Conferinței Mondiale și a amânat pentru ședința viitoare a Biroului Conferinței chestiunea discutării preliminare a modificării statutului.

- *La reuniunile Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția).* Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, în calitate de membru din partea Republicii Moldova, a participat la toate cele patru sesiuni plenare ale Comisiei de la Veneția, care au avut loc în perioadele 18-19 martie 2022 (online), 17-18 iunie, 21-22 octombrie și 16-17 decembrie 2022, la Veneția, Republica Italiană.

În contextul deținerii de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova a președinției în cadrul **Conferinței Curților Constituționale Europene**, pe parcursul anului 2022, au fost desfășurate următoarele acțiuni:

- *Ședința Cercului Președinților al Conferinței Curților Constituționale Europene (CCCE).* La 25 mai 2022 a avut loc ședința Cercului Președinților al CCCE, organizată în format *on-line*. Ședința a reunit reprezentanți a 34 de curți constituționale din Europa, la care s-au luat, în principal, decizii referitoare la organizarea celui de-al XIX-lea Congres al CCCE.

Astfel, în cadrul ședinței s-a decis, între altele, organizarea Congresului la Chișinău, în perioada 21-24 mai 2024, cu tema „Formele și limitele deferenței judecătorilor: cazul curților constituționale”. La acest eveniment se preconizează să participe reprezentanți ai curților constituționale și ai instituțiilor echivalente din Europa și ai altor organizații regionale din întreaga lume.

Un subiect important de pe ordinea de zi l-a constituit inițierea operării de amendamente la articolul 9 din Statutul Conferinței Mondiale privind Justiția Constituțională (WCCJ). Propunerea a fost înaintată de Curtea Constituțională a Republicii Lituania. Aceasta prevede încetarea, cu votul a două treimi din participanții la Adunarea Generală a WCCJ, a calității de membru a unei curți constituționale sau instituții echivalente care a încălcat în mod flagrant principiile fundamentale pe care se bazează Conferința Mondială (articolul 1) și atașamentul pentru valorile comune.

Alte activități

În scopul promovării culturii juridice în rândurile elevilor, la 29 iulie, de Ziua Constituției Republicii Moldova, Curtea Constituțională a găzduit un grup de tineri din cadrul serviciilor de plasament AO „Concordia” proiecte sociale. În cadrul acestei vizite, Președintele Curții, dna Domnica Manole, a subliniat necesitatea cunoașterii încă din școală a drepturilor și obligațiilor statuate în Constituție și necesitatea educării tinerei generații în spiritul valorilor constituționale. De asemenea, audienții au avut parte de o prezentare cu genericul „Constituția Republicii Moldova și viitorul copiilor”, prin care li s-a explicat despre semnificația Constituției și valorile consfințite de aceasta, drepturile fundamentale, funcționarea principalelor instituții în stat.

De asemenea, la 26 decembrie, Curtea a fost vizitată de un grup de liceeni, cărora li s-a explicat rolul Curții Constituționale într-un stat de drept.

Totodată, pe filiera națională, Președintele Curții Constituționale a participat la evenimentul dedicat modificării legislației electorale. La 25 mai 2022, doamna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a avut o intervenție în cadrul evenimentului dedicat

prezentării proiectului Codului electoral și a propunerilor de modificare a legislației conexe. Evenimentul a fost organizat de Comisia Electorală Centrală în parteneriat cu Asociația Promo-LEX. În intervenția sa, Președintele Curții a reiterat importanța elaborării modificărilor la legislația electorală pe baza standardelor internaționale în domeniu și coroborarea acestora cu prevederile constituționale.

TITLUL V. ACTIVITATEA CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN CIFRE

Pe parcursul anului 2022, la Curtea Constituțională au fost depuse 234 de sesizări, 86 de sesizări au fost preluate din anul 2021, iar 78 de sesizări au fost transferate pentru anul 2023 (*a se vedea diagrama nr. 1 din Anexa nr. 1*).

În anul 2022 (*a se vedea diagrama nr. 4*) cele mai multe sesizări au fost depuse de către instanțele de judecată (206 de sesizări), de deputați în Parlament și fracțiuni parlamentare (20 de sesizări).

În 2022, Curtea a adoptat 21 de hotărâri, dintre care 8 hotărâri privind soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate și 7 hotărâri pentru controlul constituționalității unor acte normative (*a se vedea diagrama nr. 3 din Anexa nr. 1*).

În 2022, prin majoritatea hotărârilor pronunțate, Curtea a declarat neconstituționale prevederile normative contestate (*a se vedea diagrama nr. 5 din Anexa nr. 1*).

Efectuând o analiză comparativă în dinamică a actelor Curții, s-a constatat că în numărul sesizărilor depuse, ca și în anii precedenți, prevalează excepțiile de neconstituționalitate, în activitatea jurisdicțională a Curții acestea constituind 88 % din totalul sesizărilor depuse în anul 2022.

După obiect, din totalul sesizărilor depuse la Curte în anul 2022, în cea mai mare parte din ele au fost contestate prevederi normative din domeniul penal, fiind succedat de domeniul civil, domeniul drepturilor sociale, economice și culturale, domeniul administrativ și domeniul drepturilor politice (*a se vedea diagrama nr. 9 din Anexa nr. 1*).

Totodată, numărul sesizărilor depuse la Curte în anul 2022 a fost mai redus decât anul precedent. Astfel, dacă în anul 2021 au fost înregistrate 293 de sesizări, în anul 2022 au fost înregistrate 234 de sesizări.

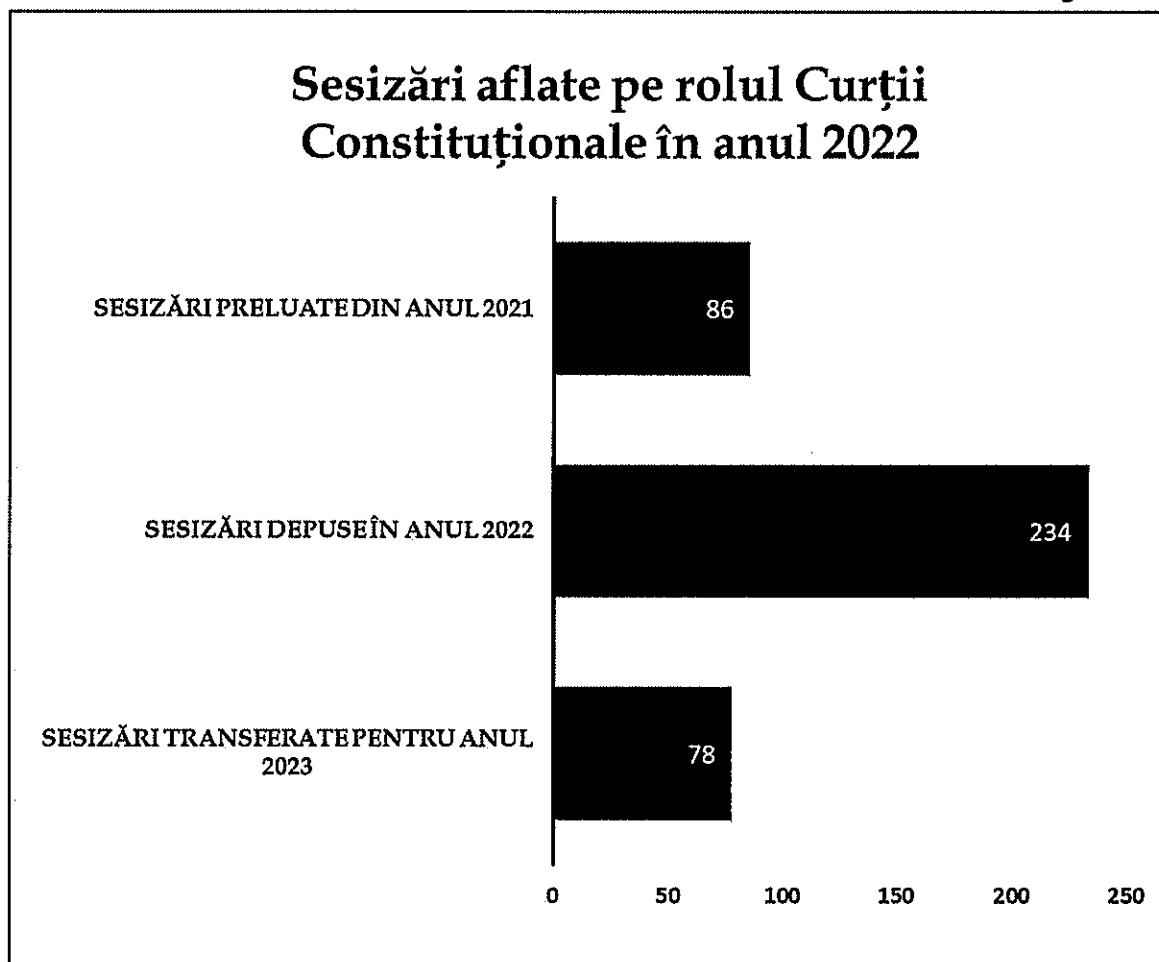

Diagrama nr. 2

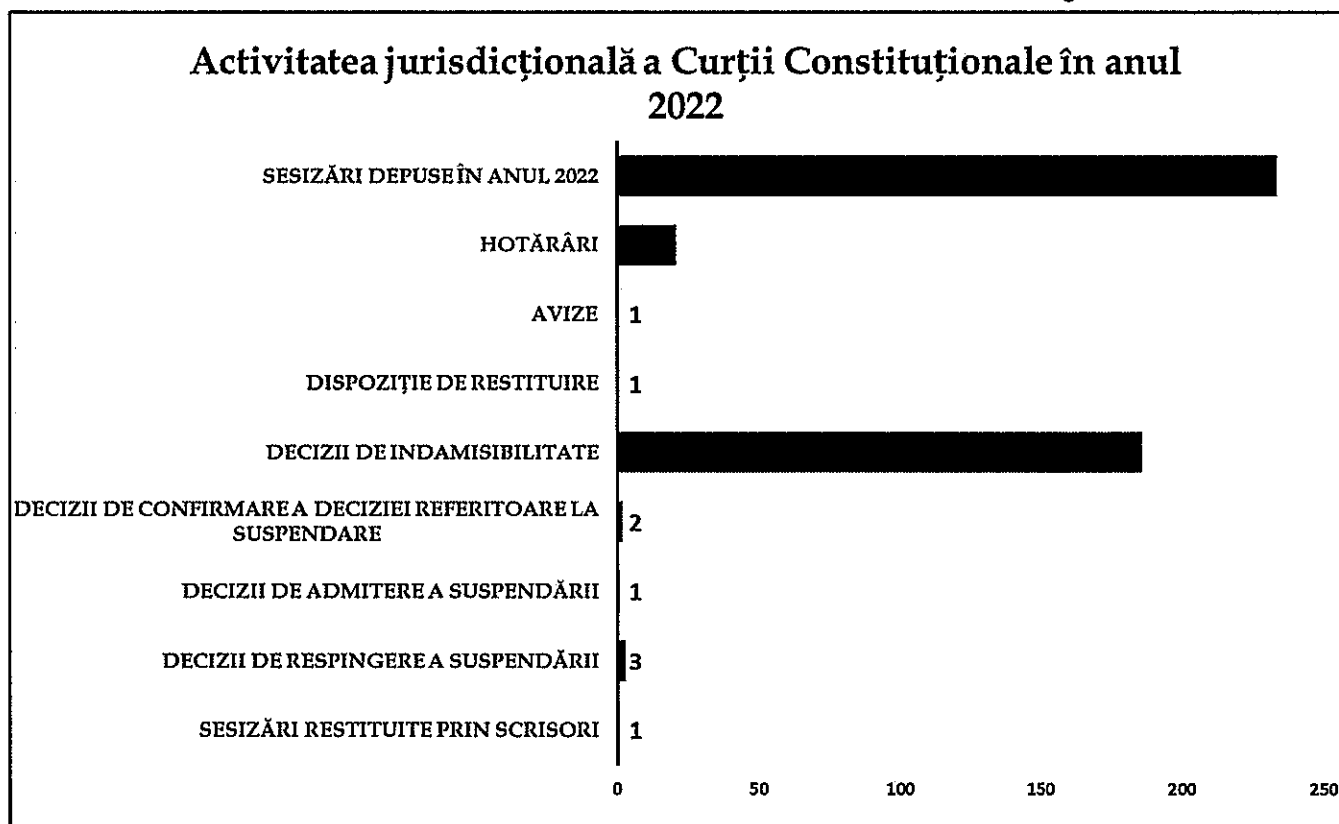

Diagrama nr. 3

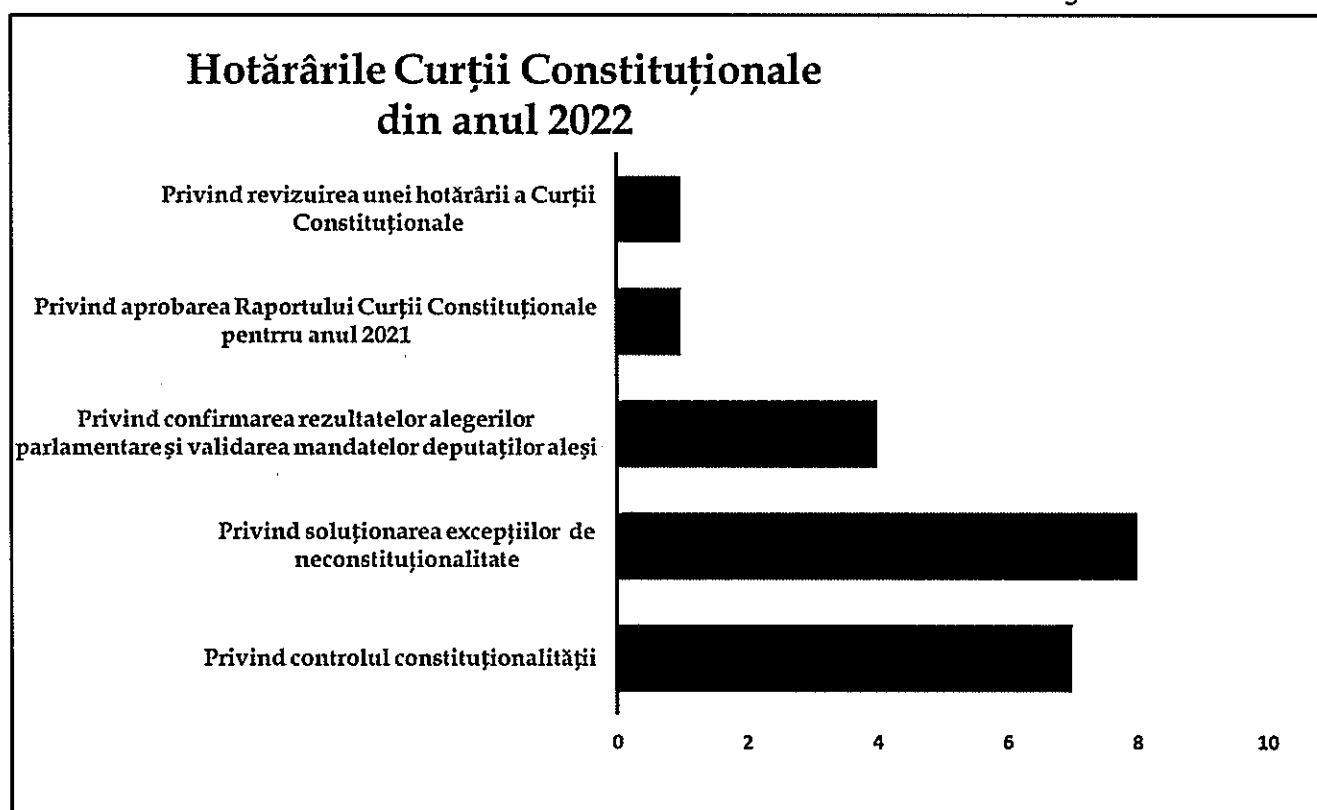

Diagrama nr. 4

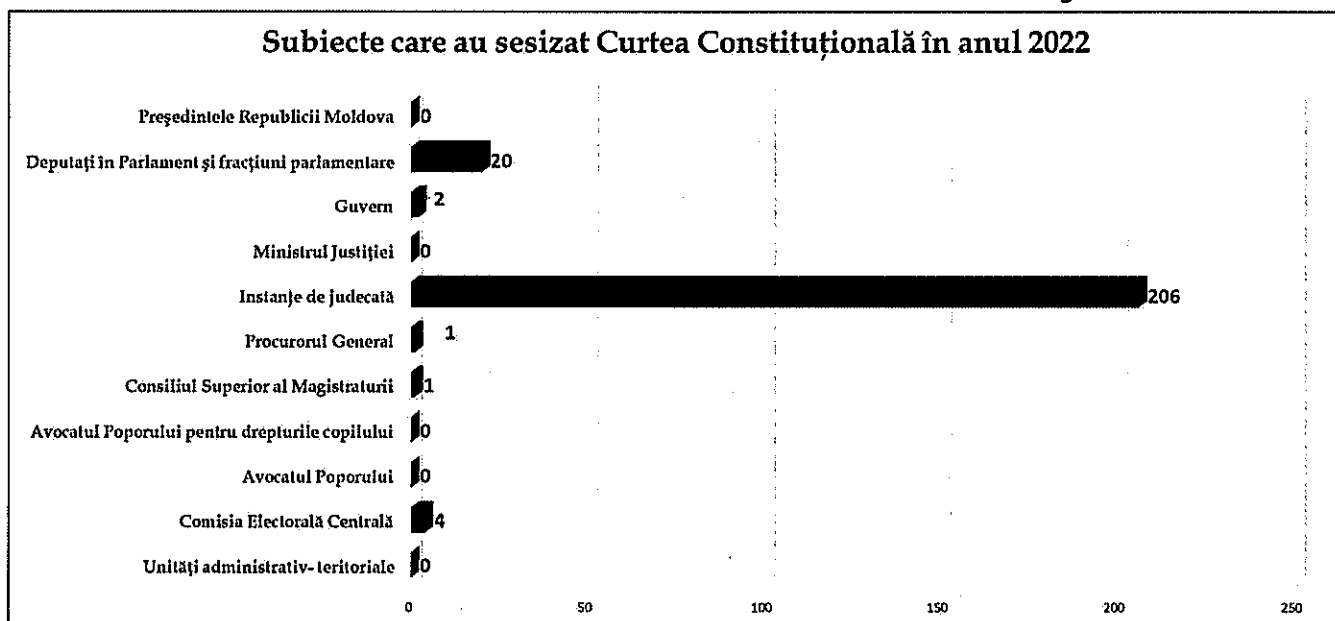

Diagrama nr. 5

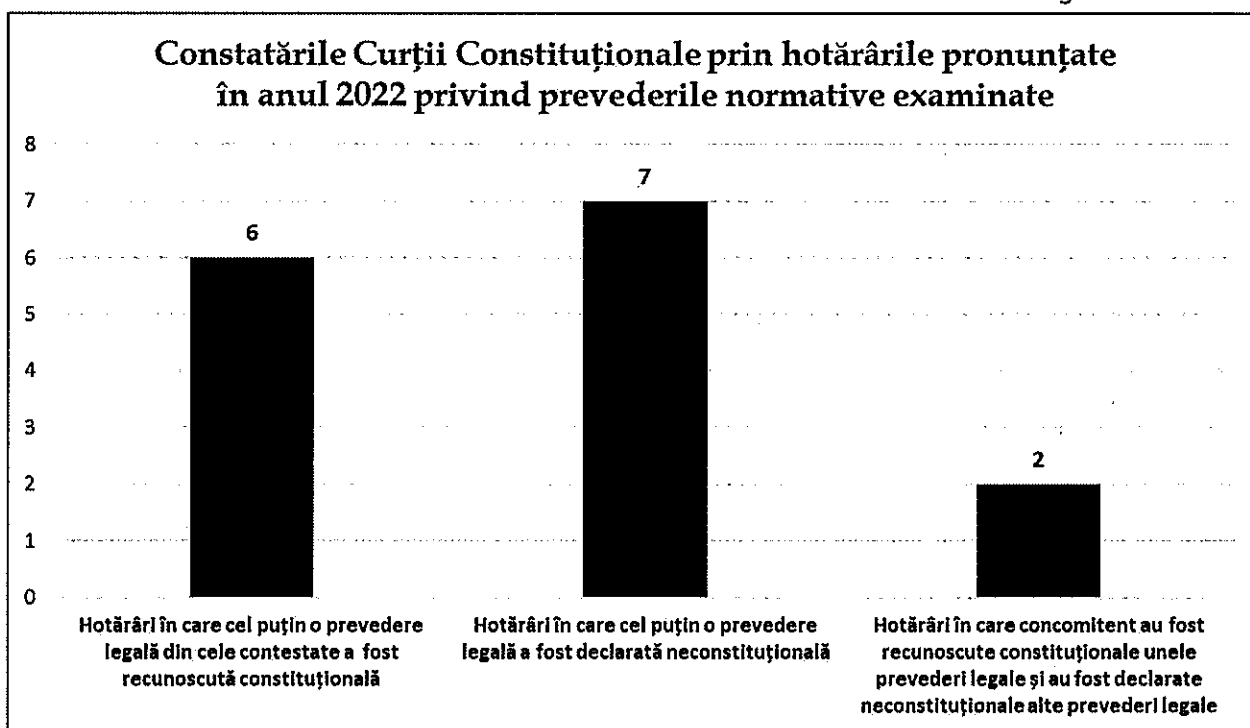

Diagrama nr. 6

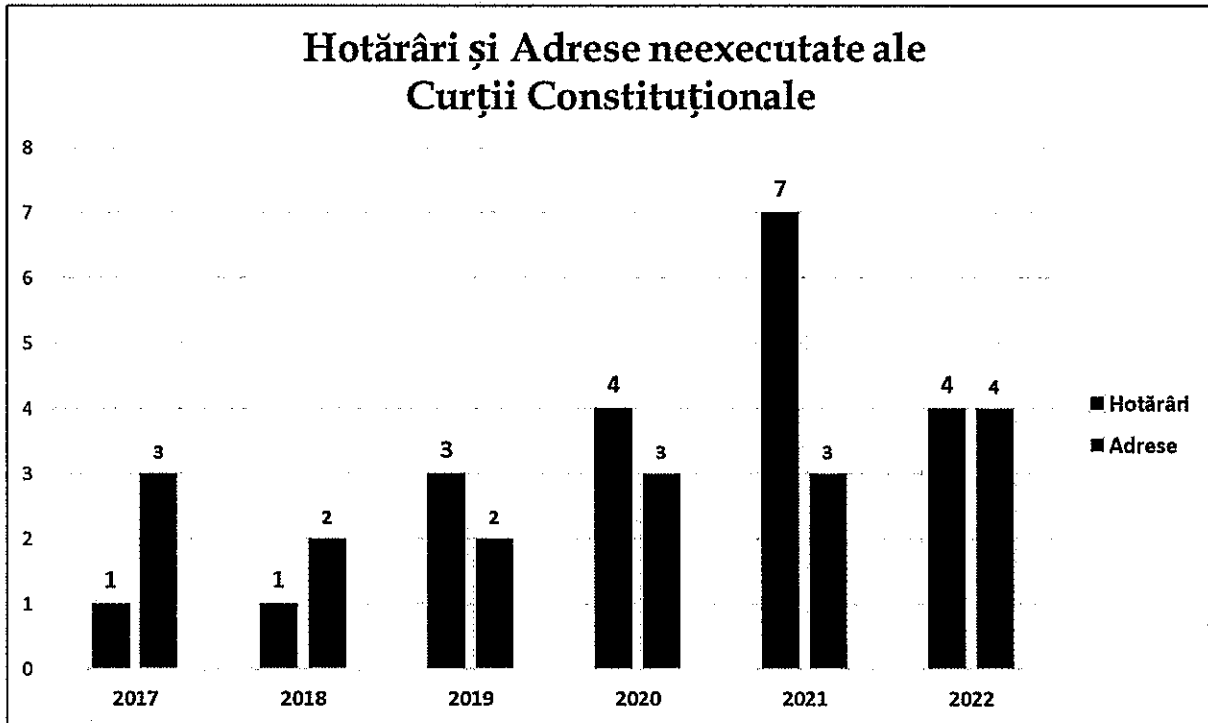

Diagrama nr. 7

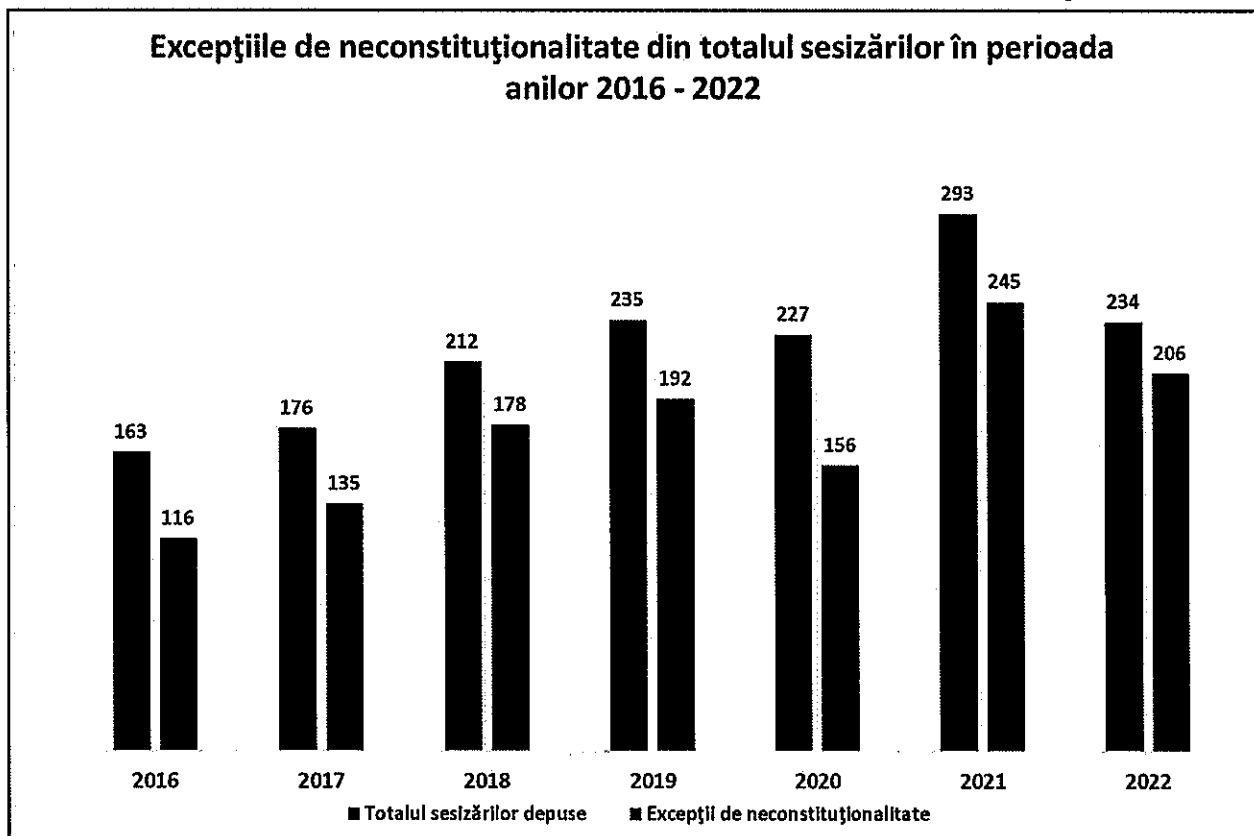

Diagrama nr. 8

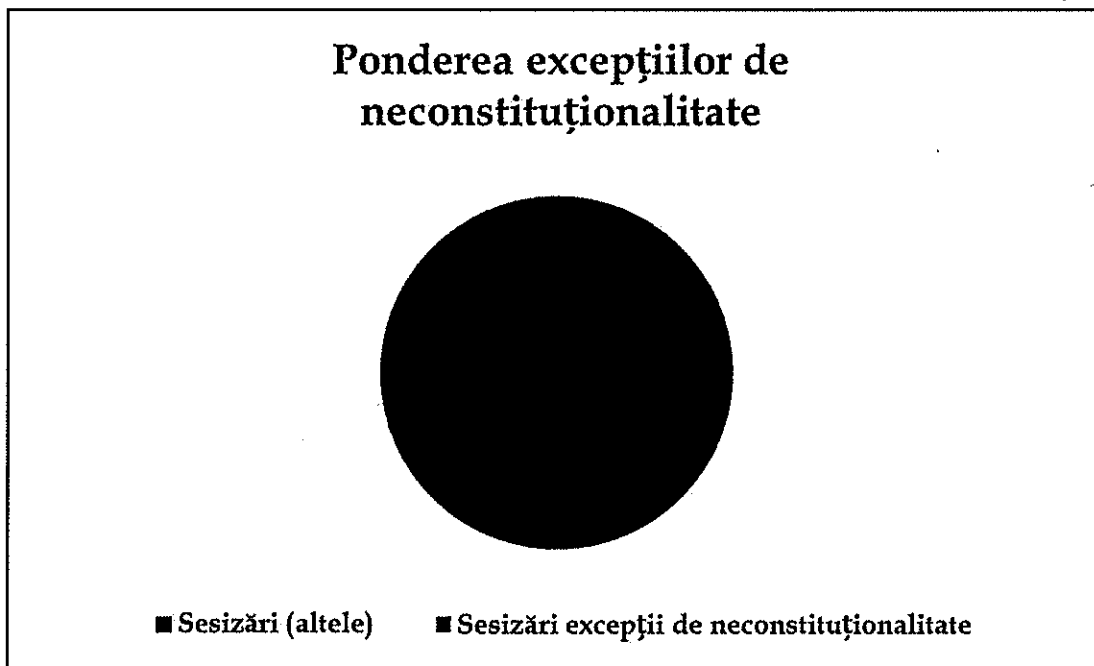

Diagrama nr. 9

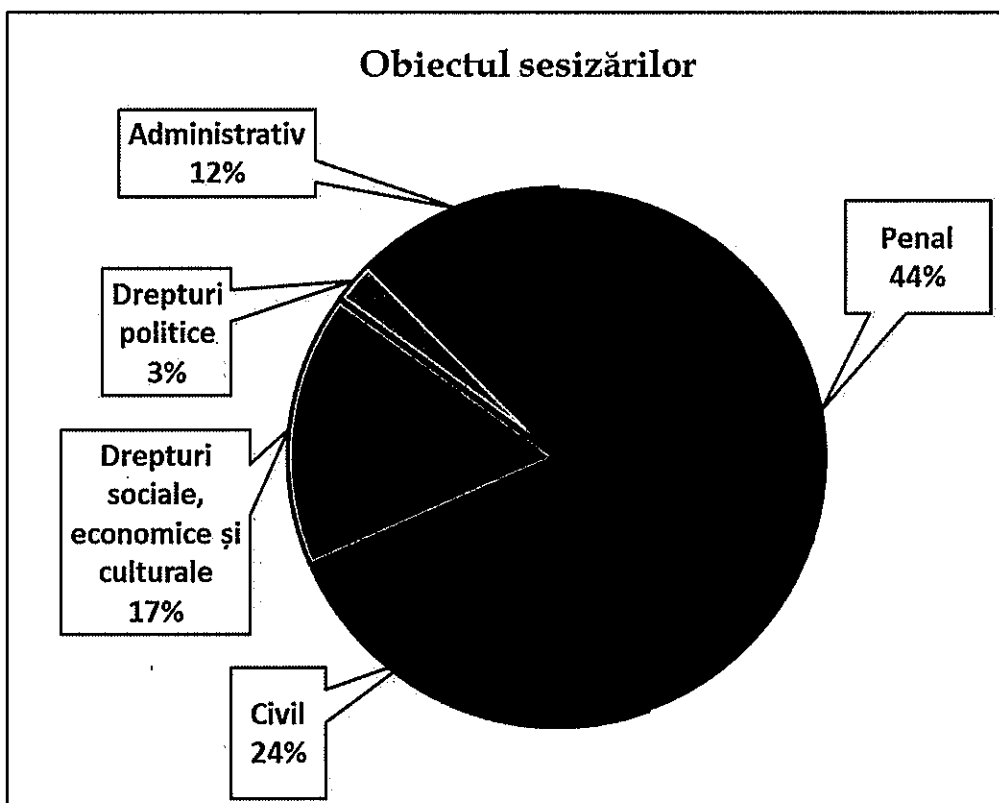

Diagrama nr. 10

